Контрольный экземпляр

Массе а мехкий пролетареш, вIашагIкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувл 1923 шера денз ★ ЕРА, 5 ЯНВАРЬ, 1989 ШУ. ★ № 2 (7661). ★ Мах 3 кеп.

«Нефтехимпромавтоматика» яхача завода коллектив дика лоархIаьй XII пятилетка кхоалагIча шера декхарех.

Хьинаре болх бу нах кIезига бац заводе. Царех цаI — Галаев Адам. Чоалхане а хала а я зIамгача саго караерзаяь професси, числовой программни управлени йолча станокий оператор ва из.

БIарг тIера ца боккхаш хьеж Адам дуккхача тайп-тайпарча приборашка, лерг дилла ладувгI станокий нийсача татага. Цохи цун новкъостехи тийша да уж цахаддаш болх беш хилар. Ший декхараш 110—120 процент кхоачашду комсомольца Галаева.

СУРТА ТIА: А. Галаев.

И. ПЛИЕВА сурт.

Яхьа дневник

ЛаьрхIар кхоачашду

ШийтталагIча пятилетка кхоалагIа шу дIадолалуча хана тIехьаюсача предприятешта юкъе яр Урус-Мартановски района быткомбинат. Тоъал доккха декхар хьаьрчадар цох. Дале а, хьалха ше цIаккха лоархIаяь йоаца план — 639 эзар сома маьха балхаш де — дог раьза хинна тIанийцар цун коллективо.

ГIадвугаш яр шера хьалхарча квартала итогаш. Царга хьежача быткомбинат тIехьаюсачара хьалйоалаш латталга шаьра гуш дар. Иштта хилар аргIанарча кварталашка а.

— Укх деношка шера итогаш йир оаха, — йоах быткомбината экономиста Шовхалова Каметас. — Деррига хьадаь балхаш 785,9 эзар сома маьха да. План кхоачашъе аьттув баларал совгIа, дикка тIехкхоачашдаьд коллективо шу долалуш тIанийца социалистически декхараш а.

Къаьстта хьинаре къахьийгад галантерейни цеха болхлоша. План 16 эзар сом долаш, пар арахийцай 25,5 эзар сома маьха продукци. Иштта дика болх баьб юртбоахама бийдалах изделеш хьаеча цеха коллективо а: Цо 180 процент гаргга кхоачашдаьд ший декхараш. Царна тIехьабисабац фотографаш а.

Боккха теркам тIабохийт быткомбината болхлоша шоаш хьадер дукха хинна ца Iеш, дика хилийтара а. Цудухьа заказчикаша цIенача дег тIара баркал оал царна. Наьха тешам беннарех ба кога гIирс тоабеш бола М. Машаев, М. Хаджиев, А. Махмудов, кхыбараш.

— ХIаьта галантерейнии юртбоахама бийдалах изделеш хьаечеи цехашкара цхьаккха а къаьстта белгалваккха лац сона, — аьлар Шовхалова Каметас. — Укхаза берригаш а хьаьнала къахьегаш ба.

Кхы цхьаькха а да аланза даргдоацаш. ДIадаха шу долалуш цIена пайда баккхарах саго хьоадеш хIама дацар быткомбинате. Хила мега зе дар планаца дIалаьрхIар. Ираза иштта хиланзар из. Шовзткъа эзар сом гаргга цIена пайда бир тIехьаюсачара хьалъяьннача предприяте коллективо.

— Кхы а доккхагIа декхараш тIанийцад оаха укх шера, — йоах Каметас. — Соахка даьхача толамаша майрабаьха, берригаш а дог тийша ба шоаш царех лоархIабергхиларах.

Из уйла чIоагIъеш дар быткомбината директора Димаев ЛомIаьласи партийни организаце секретара Матомадов Султанеи дийцар а. Хагучох, нийса никъ корабаьб царна.

Деша дай бац

КIезига дийцадац радиотехнически завода коллектив тIехьаюсаш хиларах. Дикалгахьа хувцадаланзар гIулакхаш дIадахача шера а. Валови товарни продукци араяецара план 97,9 процент мара кхоачашъяьяц цар. Хьа ца еш йисай дукха изделеш.

Къаьстта лоархIам болаш да поставкай план кхоачашъяр. Укхаза геттара мела хиннай завода коллектив. Цу даькъерча декхарех 85,7 процент мара лоархIаяьяц из.

Низткъала кхоачашъяьй кхыдолча хьокхамех йола планаш. ТIехьабусарий «лидер» я № 1 йолча механически цеха коллектив.

— Шоана гучча бесса йис кхийтта ца тха гIулакхаш, — аьлар завода планови отдела начальника заместитела В. Богославцевас. — Ер цифраш дIаалара эхь да. ХIаьта а этта хьал иштта да.

Къамаьл дац — коллектив ше деннача деша да ца хилар доккха эхь да.

ТЕХНИКА—КИЙЧОН МУГIАРЕ

Маца хьаелларгья наIараш?

Договорий папкаш хьалхашка а яхка уйланга ваха вагIар ший каблнете Назрановски района «Назрановское» РТП керттера инженер У. Дербичев. Цун дага хиннар а дагадаьллар а фу дар хац сона, бакъда, тракторашта ремонт е аьнна совхозашца договораш увттаду кампани-м дика чакхъяьннай соахка цу предприяте. Атта болх бац из, хIана аьлча трактор вIалла ремонт е хьа а кхачалехьа, из тоаеш бе беза болх, хIаьта цох шоашта ахча хьа мел доагIа а ха деза «эртэповцашта». Уж даннеш сведенеш цар гулъе еза совхозашка дIа а ухаш, цигарча специалисташца дага а боалаш.

Цу тIа, массайолча маркех йола трактораш а ягIаш цу договорашта юкъе, «К-700» яхача маркех яраш мара. ХIана аьлча, кхычарна ремонт е йиш йолаш яц из цех. Вешта, цу цехах лаьца-м кIеззига лохехьа дувцаргда вай.

Ремонташ чакхъяха хоадаяь ха а, дош кхоачаш ца даьча партнеро дIа хьа такха деза гIод а — дерригa сурткизга да цу договораш тIа, шеквала мегаргдолаш цхьа хIама мара доапаш. Из — цу тракторашта бокъонца ремонт ергийн а я ергьяле маца дIайолаергья а ца хар. Цу хьакъехьа тешшаме а хоадам боллаш а дош ала лоархIабой тамаш йолаш ба договора тIара цхьа оагIув — подрядчик, вешта аьлча РТП.

Хов сона уж мугIараш Iодийша а далалехьа шоана малагIа хаттар дагадохаргда. Оаш аргда: «ТIаккха сендухьа увттаду уж договораш?»

Увттаду, из болх бе безаш йола керда цех хьайниллача миноте ремонт дIайолае мара ца езаш кийчо яр духьа. ТIаккха из «минот» хьатIа маца оттаргья? Из ховш дац: хьанна хов хIанзчул тIехьагIа цхьа кIира даьлча, е цхьа бутт баьлча цо ший наIараш хьаелий? Сона хеташ, из «минот-сахьат» маца хьатIакхоачаргда шийна ца ховндаь еш уйла яр инженера яьр а. Тамаш а яц: «куклий ха» я из цех хьалъеш латта, тахан-кхоана болх бе йолалургья, яхаш, из ювца а. ХIара шера увттаду совхозашца уж договораш а. ХIаьта а хIанз-м... Юххьанца денз дийцача бакъахьа да из.

Массехк шу хьалха ший керттера декхар совхозий техникана ремонт елга кхоачашде дагахьа йолаш коа юккъе бIарчча комплексни гIишло хьалъе йолаелар РТП «Техобслуживане станци» аьнна цох цIи а тилла. Хьалъеш — социйташ, тIаккха юха хьалъе йолаеш. 3—4 шу совгIа ха а яьккха, хIанз хьалъяь яьннай из. ДIадахийтар а кIезига ахча дац — 628 эзар сом. 28 саг хургва цу чу болх беш — 23 механизатор-ремонтника 5 «эртэповеци». Дувца а дезац, проектага хьежжа де дезар хьа а даь дIайолалой — шийла дикагIа хургьяц аллала дика хургйолаш я станци. ХIаьта а, вай аьннача тайпара, сагото е езаш хIамаш а да цу юкъе. Таханарча дийнахьа, масала, боацаш ба цу станцена эггара эшашагIа бола специалисташ — электронщикаши моторий диагностикаши. Деша дIахьожабаь-м ба уж.

ХIаьта а, нагахьа санна тахан-кхоана яхар мо, из станци болх бе дIайолаелча кийча уж ца хилча пайда бий цун? ДIахо, Iалаьмате дукха ха йов мегаш я, электроэнерги станце хьачуюллаш а. Чоалхане гIулакх да из. Дукха дагабувлаш, лакхехьа а лохехьа а латтача инстанцешца «согласованеш еш» дукха гов электрикаш. Хьалкхачанза яр Грознера пуско-наладочни бригада а. Цо фу оал ховш мичад. Хьанна хов, йоагIачох 30 процент мара оборудовани Iо а оттаяьяц, хIаьта кхыдола «фунаьхк-манаьхк» юкъе цар кхоссе а. Цар фу аргда хац, бакъда, цхьан хIамах-м «эртэповцаш» шоаш а ба кIоаргга шекбувлаш: лакхе гIолла бода кран-балка яха «лоамий» тешаме хетац царна. Тешац уж низ болча тракторий, комбайний моторaш, кхыйола узлаш цо ловргья аьлча. Цох доккха хатар а хургда, хIанззе из гIулакх цхьан кога тIа ца доаккхе. «Со се, — аьлар вай вувцача инженера, бIаргаш дIа а дувшадаь: «хур-хургда-кх хьох» аьнна мара цу кранбалка тIа болх дIаболабе вухьаргвацар».

Иштта мара инженер а ца тешаш хилча, мишта хургдахьогI цу «лоамецарча» гIулакх? Цунна кIала къахьега дезараш-м дукха болхлой ма бий. Цу гIулакха цIенхаштта оарцагIбаьлча бакъахьа хетар республика Агропрома механизацеи электрофикацеи отдела специалисташ а.

Иштта да вай ювцача кердача техстанцера таханара хьалаш. Цунга гIолла мара шоай эггара низболашагIа йола тракторaш «кийчон мугIаре» оттае йиш йолаш районa совхозаш а яц. Къаьстта цу станце тешамах йисай «Маяк» яха совхоз. ХIана аьлча, цун вIалла ший мастерскеш а яц тоае йиш йолаш. Цудухьа шоай цхьа «К-700»-и йиъ «Т-150»-и яха тракторaш сихагIа цига хьакхачийта, аьнна эггара хьалха договор язде Iохайшараш а «маяковцаш» ба. Уж тоаяра шоашкара договорах дIадоагIа ахча дезе тахан а дIадала кийча а ба. Сел сагота ба уж цу тракторашта. Вокх совхозий-м шоай мастерскеш а кхыбола кхоачам а ба харцдаьлча оарцагIбаккха йиш йолаш.

ОарцагIъяьлча бакъахьа яр-кх цу станце болх сиха а тешаме а дIаболабалийтара РАПО а, хIаьта иштта бехктокхаме йола республика Агропрома кхыйола инстанцеш а. Цу тIа, хьаде дисар а дукха хIама мичад цига.

М. КАРАЕВ.

НГIАССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМЕ

28 декабре хилар Нохч-ГIалгIай Лакхехьарча Совета Президиума аргIанара заседани, цига хьежар цхьайтталагIа хержача СССР Лакхехьарча Совета аргIана йоацача шийтталагIча сессе решенеш тIара хьадоагIача декхарашка.

ТIанийцача соцам тIа Лакхехьарча Совета Президиумо белгалдаьккхар, КПСС ЦК ноябрьски (1988 ш.) Пленума, цхьайттазлагIа хержача СССР Лакхехьарча Совета аргIана йоацача шийтталагIча сессе решенеш Нохч-ГIалгIай АССР къахьегамхоша чIоагIа хьаллоацаш хилар, царех царна политически реформа кхоачашъяра, пачхаьалкхен Iаьдала лакхера органаш эргаяхара, Советий еррига система болх эргабаьккха тоабара тIехь боаккхача лоархIаме практически гIа хеташ хилар а.

Республика халкъа депутатий Советашта тIадиллад эггара хьалхарча аргIанара теркам реформа хьалхарча этапа хаьдда дола декхараш кхоачашдара тIабахийта, эггара хьалха принципальни кхыча хьалашка СССР халкъа депутаташ харжара кийчо яра, хоржамий процесса демократизм дегIайоалаяра, шоай бокъонех къахьегама коллективаша, общественни организацеша, харжархоша бизза пайда эцара а бохийташ.

Республика халкъа депутатий Советаш декхарийла я шоашта енна бокъонаш кхоачашъяра кхы тIа гIулакхаш де, къахьегама коллективашца цхьана организаторски болх перестройка керттера лостамашта, кхачани жилищни программай хьалхарча аргIанара декхараш кхоачашдара, халкъа эша товараш хьадара, юртара производственни гIулакхаш эргадаьха тоадара, хьайбашка Iа даккхийтара, бIаьсти кхашка дергдолча балхашта кийчо яра, промышленноста, транспорта, материально-технически Iалашоп стабильни болх Iалашбара тIаберзабе. Iай долча хьалашка социально-бытовойи культурни лаьрхIа объекташ хьалъелга лаьгI ца далийта, бахача наха дикагIа гIулакхаш дара декхар оттадаьд.

Халкъа депутатий Советашта тIадиллад бахача нахага СССР Лакхехьарча Совета сессе М. С. Горбачева яьча доклада тIа оттаяь положенеши выводаши, КПСС ЦК-а а СССР Лакхехьарча Совета а соцамаш, «СССР Конституце тIа (Керттерча Закона тIа) даьча хувцамехи тIатохарехи» дола а «СССР Халкъа депутаташ харжарах» дола а Законаш дIадовзийтача хьинаре дакъа лаца.

«СССР, РСФСР, НГIАССР Лакхехьарча Советий депутаташка харжархоша денна наказаш кхоачашдара республика халкъа депутатий Советаша, министерствашеи ведомствашеи беча балхах» долча дешага ладийгIар.

Белгалдаьккхад, наказегIа республике производственни социально-культурни лоархIам бола дуккха йола объекташ хьалъяь хилар. Укх пятилетка кхаь шера госкапвложенеегIа дола 500 эзар квадратни метр гаргга хула нах чубаха цIеноxш эксплуатаце дIачуденнад, массе а тайпарча финансированегIа — 14785 дешархочоа моттиг йола школаш, 4370 моттиг йола деша даха а йоацача берий учрежденеш. Болх бе йолаядийтай 400 километрал дIаьхагIйола электропередачаш, 159 километр йола газови сеть, 135 километр йола хий дилла сеть, иштта кхыяраш яьй. Лоадам бола болх баьб городаши кхыйола нах баха пункташи тоаеш, санитарни даькъе цIенъеш, гаьнаш йогIаш. Наказаш кхоачашдеш беча балхо гIо ду республика социально-экономически дегIайоалаяра, къахьегамхойи бахача наьхеи материальни хьал тоадара.

Из иштта дале а, Президиумо теркам тIабахийтар харжархой наказаш кхоачашдара болх вIаштIехьбоаккхача балха тIа долча кхоачамбоацараштa, цу гIулакха тIехь исполнительски дисциплина лоха хилара.

Лакхехьарча Совета Президиумо республика Министрий Совета, министерстваштеи ведомстваштеи, халкъа депутатий моттигерча Советий исполкомашта тIадиллад харжархой наказаш кхоачашдара болх чIоагIагIа бе, цу деша хьакъехьарча законодательстваьга хьежжа из цIенхаштта дIабахьа.

Президиумо иштта дийцар «Производстван бахача наха гIулакхаш даран сфере индивидуальни а кооперативни а гIулакх дегIадоаладара Шаьла района халкъа депутатий Советеи боахама организацейи балхах» дола дош.

Соцам бувцаши тIаэцаши белгалдаьккхар района халкъа депутатий Советашеи боахама организацешеи индивидуальни къахьегара гIулакхи кооперации дегIайоалаеш, тайп-тайпарча товарашцеи гIулакхашцеи баха нах кхы а дикагIа Iалашбара декхараш чакхдахара цар лоархIам лакхбара цхьабола болх беш хилар.

1988 шера 1 ноябрь тIакхоачаш районе дIаязъяь яр 83 кооператив, царех 44 халкъа эша товараш хьадер, 29 бахача наха гIулакхаш дер, 5 — общественни кхачан, 4 — торгово-закупочни, 1 — цергий лорий.

ДIаязъяьча кооперативех 39-не боахама болх дIаболабаьб, цу кооперативашка ва 819 саг, царех юххьанцарча балха хьалашка къахьегаш ва 465 саг, къахьегама соглашенегIа — 354 саг.

Укх шера болх беш йолча кооперативаша хьаяь продукци бахача наха даь гIулакхаши 1 миллион сом мах болаш да. Кооперативай балхах района бюджете цу хана кхаьча подоходни налог 55 эзар сом гаргга я.

Кооперативай болх керттерча даькъе цар уставашкеи законодательствагеи хьежжа ба.

Шу доладеннача хана денз индивидуальни къахьегаш районе 283 саг ва. Царгара подоходни налогагIеи патентехи доагIаш 92 эзар сом долга дIахайтад.

Из иштта дале а заседане дийцар балха индивидуальни кооперативнии формаш дегIайоалаяра хьакъехьа Шаьла района халкъа депутатий Советий а боахама организацей а балха тIа дола кхоачамбоацараш а. Кооперативаш дIаязъяран товараш хьадеш а гIулакхаш деш а цар болх дIаболабарaи юкъе йоккха юкъ йолийт.

Дуккхача кооперативашта йоккхий халонаш тIаотт помещенеши оборудовании Iалашъеча, районе хила ма йоаггIара дегIаяьхкаяц заготовкай, шоллагIйола бийдал чакхъяккхара а цу кIийлен тIа халкъа эша товараш хьадара а йола кооперативаш.

Кооперативай финансово-боахама балха хаддазеп доагIар хьадехаши бола тIахьожам ца хилар бахьан долаш царех цхьаьяраша йоагIаш йола йоакхо яц производство дегIайоалаяра фонди страхови фонди хьаяра, хIаьта доходий дукхагIдола дакъа къахьегарах доагIар дIадаларга дIадохийт. Из деш дукхача даькъе къахьегама соглашенегIа ханна болх лу.

Цхьайолча кооперативаша бухгалтерски учет ца лелаеш, шоай ханнахьа статистически отчетность хьачу ца луш моттигаш я, йохкаш йолча продукцех, деш долча гIулакхах мах совбоах.

Дуккхача кооперативаша теркам тIабахийтац производства культураней эстетиканей, йоагIаш йола йоакхо яц производственни цехашкеи гонахьарча территорешa тIеи санитарни порядок а дика тоаяь а хилийтара.

Кооперативни болам дегIабоалабеча хIанз а лоха ба предприятейи организацейи лоархIам. Царех дуккхачар тигац кооперативаш хьае, царна юкъе производственни отходех пайда а эцаш халкъа эша товараш хьадераш а йолаш.

Лакхехьарча Совета Президиумо халкъа депутатий Шаьла района Советагара, цун исполнительни комитетагара хьадийхар 1988 шера итогегIа районе кооперативаш хьаеш беча балха массе а оагIорахьара анализ елга, уж дIахо дегIайоалаяра керттера лостамаш къоастаде, цу гIулакха тIехь дола кхоачамбоацараш дIадаха дезилга.

Кооперативаш хьаяра а болх бара а оттаяь порядок цIенхаштта лоаттае; дикача экономически кIийлен тIа кооперативаш дегIайоалаяра ма могга новкъостал де; маьхаши тарифаши искусственни лакхдара духьале е; учет лелаяра а тешаме хилара а тIахьожам лоаттабеча исполкома финансови отдела лоархIам лакхбе; индивидуальни кооперативнии балхах дола законодательство кхоачашдара тIахьожам лоаттабара райсовета массазара комиссеш шерагIа юкъеоза.

Нохч-ГIалгIай АССР финансай Министерствана, пачхаьалкхен банка органашта, къахьегамеи социальни дешайи хьакъехьарча НГIАССР Пачхаьалкхен комитета, маьхий хьакъехьарча НГIАССР Пачхаьалкхен комитета, статистически управленена прокуратураней чурча гIулакхий Министерстваней тIадиллад индивидуальни кооперативнии балхах дола законодательство республике кхоачашдара хаддаза тIахьожам лоаттабе, моттигашка из кхоачашдара шоай кара йолча органашта кхы а дикагIа новкъостал де.

Президиумо халкъа депутатий районнии городскойи Советаш декхарийла яьй индивидуальни кооперативнии болх дегIабоалабара бахача наха товараши гIулакхаши кхоачамбалла хургдолаш организаторски болх чIоагIбе.

Заседане вIашагIтехар НГIАССР Конституце тIа хувцамаши тIатохараши дарах долча Законий проекташта предложенеш кийчъяра, Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совете, халкъа депутатий моттигерча Советашка хоржамаш дарах йола Лакхехьарча Совета Президиума комисси, хIаьта иштта дийцар цхьадола кхы дешаш а.

Нов. В. Н. Скворцов Нохч-ГIалгIай АССР бахача наха бытовой гIулакхаш дара министралла оттаварах дола Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума

УКАЗ

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиумо **соцам бу:**

Нов. **Скворцов** Василий Николаевич Нохч-ГIалгIай АССР бахача наха бытовой гIулакхаш дара министралла оттаволва.

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума председатель Х. БОКОВ.

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь С. КОЖУХОВСКИЙ.

г. Грозный.

1988 шера 29 декабрь.

МИШТА КХОАЧАШДУ ДЕКХАРАШ

ХАЛОНАШ ХИННАЯЛЕ А...

Чакхдаьлар шийтталагIча пятилетка кхоалагIа шу. Къайле яц, дукха аьттув боацаш хилар из республика дуккхача боахамашта. Цар вIаштIехьа даланзар пачхаьалкхенга ялат дохкара шоаш тIанийца социалистически декхараш кхоачашде. Цу деша бахьан — вайна ховш ма хиллара, цу шера пахаддаш лаьтта йоачаш я. Ший ханнахьа бIаьстан — кхашкара балхаш чакхдаха а, дIахо доаггIача бесса дIадийнача ялаташта Iунал де а аьттув хиланзар дуккхача боахамашкара кхаш леладерий. ХIаьта, юххера гуйре а мишта хилар вайна гуш ма дий. Лоацца аьлча, ахархой дагара хиланзар дIадахача шерара хаоттам. Цунга хьежжа лоха хилар дукхагIа долча боахамашка кхедаь ялаташ а. Из иштта хиннадале а, харц хургдац аьнна хет, республика берригача кхаш леладераша цу шера наьха санна хало Iайшай аьлча. Хало ца къовсаш, дерригa шоай низ — хьинар оарцагIа даькхар цар. Фу дергда, цар бехкагIа юкъагIа хIама-м дисанзар. Дале а, Iалама низ котбаьлар-кх.

Белгалбаьнна дика къахьийгар цу шера Наьсарен района «Маяк» яхача совхоза къахьегамхоша. Цхьа сахьат меттел, минот а тIехь дIаяхийтанзар цар цох бизза пайда ца эцаш. Къаьстта дика чакхдаьккхар из шу боахама хьайбаш леладераша. 720 тонн шера план, 730 тIанийца социалистически декхар долча, 735 тонн шура я цар пачхаьалкхенга ехкар. ХIаьта, юкъера лаьрхIача цхьан Iаттагара укхаза яьккха шура 2200 килограмм я, планагIа 1800 килограмм йоагIача. Цхьаццаболча дояркаша-м, шозза гаргга дукхагIа а дIаеннай пачхаьалхенна из продукии. Масала, Бузуртанова Миновсен, Нальгиева Лидаси, Бузуртанова Соняси, юкъера лаьрхIача хIара шоай Iаттагара яьккха шура кхо эзар килограмм совгIа я.

КарагIдаьнначох кхоачам а баь совца дага бац боахама хьайбаш леладераш. Цох тешал ду цар баьча Iан кхоачамо. Ханнахьа дика кийчъяьй хьайбай помещенеш, шортта Iалашдаьд доакъар а. Дика да ца оале, кхы ала хIама дац ферма къахьегамхой хьашташ кхоачашдар а. Низ дIакхоачар ду боахама кулгалхошеи керттерча специалисташеи царна эша гIулакх дизза дIакхачийтара. Цунга хьежжа дIабода ферме болх а.

— Цхьаккха а шеко йоацаш, хийцца ала йиш я са, — йоах совхоза керттерча зоотехника Ахушков Зяудина, — дIадахача шера тха боахама хьайбаш леладераша во къахьеганзар, аьнна. Вешта аьлча, бизза бола къахьегамхой ба уж. Селла бIубенна из арглацар аз, нагахьа санна къаьгга уж сайна ца бовзаре. «Хало» яхар фуд ховш бац тха ферма къахьегамхой. ТIа бIарг лакха безаш саг вац царех. Де дезачох дика кхеташ ба уж берригаш а. Къаьстта белгалбаха безам ба, дуккхача хана денз укхаза хьаьнала къа а хьегаш, даим шоай декхараш тIехкхоачаш а деш, хьабоагIа ферма болхлой. Уж ба, лакхе вай хьоахабаь бола дояркаш Нальгиева Соня, Бузуртанова Миновси, Нальгиева Лида, кхыбараш.

Иштта, тIехдика къахьегарех ба тха Iаьсий леладеш бола Базалаева Тотий, бежа Iуй Медов ИсмаIал, Караджев Iийса. Сона дага а доагIаш цхьа ди дIадахийтацар хIаране шоай декхараш тIехкхоачаш ца деш. ДIахо а кхы хьинар лаьгI ца долийташ къахьега лаьрхIа а ба уж.

Мишта баьннаб шун из аьттув, селла из болх дика вIаштIехьа баккха? Из хаттар аз шийга дича, совхоза керттерча зоотехника аьлар:

— Цкъа-дале, аз тхьовра лакхе ма аллара, халонех кхераш саг вац тха. Мел доккха из хиларах, моллагIа дукъ дIатIаэца кийча ва царех хIара болхло. Лоацца аьлча шоай болх дукха а безаш, цох баша а башаш боахк-кх тха хьайбаш леладераш. Кхы са-м дац цу хьакъехьа ала хIама.

Вай хIанз бийцараш боахама хьайбаш леладераш бар. Миштаб тIаккха укхазара механизатораш? МалагIча къахьегама совгIаташца накъабаьхнар уж укх кердача шера? Цу хьакъехьа дийцар сога боахама керттерча агронома Б. Дзауровас. Цо аьлар:

— ДIадахача шера вайна лаьттача хаоттамга диллача, во къахьийганзар тха кхаш леладераша. ВIалла дага доаццача бесса хилар тха хьувкъам. Цхьан юкъа-м, бакъдар аьлча, оаха дог а дилладар. ХIаьта а, дика духьала айттар тха механизатораш цу хана хиннача халонашта. Шоашта могар меттел, ца могар а тIехь дир цар кхедаь ялат чехкагIа кIалхара даккхара. ЛерхIаш хиннар-м, бакъдар аьлча, дуккха а дукхагIа дар тха. Фу дергда, хIанз тхоашта карагIдаьнначох а доккхал ду оаха-м, уж ханаш хьадагаехача.

Бакълув агроном. Я а яр уж хала ханаш. Iуйран дика Iа болх дIаболабаьча ханна, мичара доагIа а ца ховш из догIа IотIа а техе, хийла юкъагIа бита безаш хулар цар болх. КIезига хилaнзар цу шера из тайпа денош.

Дале а, тIехкхоачашдир боахамо пачхаьалкхенга ялат дохкара тIанийца социалистически декхараш. Масала, 200 тонн хилар пачхаьалкхенга дехка кIа, 150 тонн план хиннача, планагIа 200 тонн йоагIача чуийца хьажкIаш 250 тонн хилар. 1180 тонн шекара свекла а дIаелар совхозо пачхаьалкхенна, план 800 тонн хиннача. Иштта тIехкхоачашдир кхыйола юртбоахама культураш йохкара тIанийца хинна декхараш.

Уж балхаш дIахьош къаьстта белгалбаьнна къахьийгараш — боахаме толашагIа бола кхаш леладераш бар. Царех ба механизатораш Богатырев Иоакъап, Аушев Мухьмад, Богатырев Руслан, Богатырев Къоасам, кхы дуккхабараш. Кхычарна шоашкара масал дIа а телаш, хьинаре къахьийгар царех хIаране.

Из шу-м, хIанз чакхдаьннад. Аьттув болаш хиннадале а, хиннадеце а, из кхы юха доагIаргдац. ХIанз керттердар — укх шера де дезар къаьгта белгалдаккхари цу болхлошта эша кхоачам ханнахьа Iалашбари. ТIаккха фу йоах цу хьакъехьа совхоза керттерча инженера Тутаев Аюпа?

— Кхашкара балхаш чакхдаьнначул тIехьагIа кхы ха ца йоаеш дIадоладир оаха юртбоахама техникана ремонт яра балхаш. Уж хIанз «кIеж» йоахаш дIахьош а латт, — яхаш дувц цо, — таханарча дийнахьа тха дукхагIйола тракторaши кхыйола юртбоахама инвентари кийчон мугIаре латташ я. Кастта уж дерригa балхаш тIехдика ремонт яь чакх а доврга.

Хало къовсаш, тIатеIIа уж балхаш кхоачашдеш боахкарех ба ремонтникаш Аушев Абукар, Эсмурзиев Жабраьил, Евлоев Зяудин, кхыбараш, хIаьта цахаддаш царна эшар а лоаттадеш, царна уллув къахьегаш ва боахама МТМ заведующи вола Дакиев ИсмаIал а. Царех хIаране дика кхетаду техника тешшаме тоаяр — шоай керттера декхар хилари цунга хьежжа мара бIаьстан кхашкара балхаш дIагIорг ца хилари.

Дерригa а боахаме дика да аьлча бакъдац. Кхоачамбоацараш а кIезига дац укхаза. Аз лакхе белгалдаьха, дIадахача шерара толамаш-м, цу шера лаьттача хаоттамга хьежача, во дац алар дар. Кхы а дуккха дикагIа къахьега а дукхагIа балха толамаш даха а таронаш йолаш я боахаме. Царех дукхагIъяраш — хIанз а оарцагIъяханза я. Пятилетка диълагIча шера бизза пайда царех эцаргхиларах дог а тийша цигара дIавахар со. ХIана аьлча, цу тIа кхача гIерташ дар специалист волчо а, къахьегамхо волчо а оалеш мел хиннар. Аьттув хилба цар лерхIар кхоачашде!

М. МУТАЛИЕВ,
тха соб. корр.

Дукха бераш долча ноаношта «Мать-героиня» яха цIи яларах дола

СССР Лакхехьарча Совета Президиума

УКАЗ

«Мать-героиня» яха ордена а луш «Мать-героиня» яха цIи лойла итт а кхы дукхагIа а бераш даьчеи кхедаьчеи ноаношта:

Нохч-ГIалгIай АССР-е гIолла

Алханова Хедена — «Калиновский» совхоза болхлочоа, Наурски район.

Аушева Ахьмада АсмаIийна — цIен-нанна, Наьсарен район.

Барахоева Нурадина Зинайна — цIен-нанна, Наьсарен район.

Висерханова Айзана — цIен-нанна, Шаьла район.

Гайтукиева Хадижат Исаевнана — цIен-нанна, Сунженски район.

Зурабова Хьусена Залифана — цIен-нанна, Наьсарен район.

Мамушева Лайлайна — цIен-нанна, Шаьла район.

Хаматханова Хьамида Любайна — цIен-нанна, город Назрань.

Цороева Макшерипа Хьанифайна — цIен-нанна, Наьсарен район.

СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатель
М. ГОРБАЧЕВ.

СССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь
Т. МЕНТЕШАШВИЛИ.

Москва, Кремль,
1989 шера 2 январь.

ХИННАР ДИЦДАЛИЙТА ЙИШ ЯЦ

Тийрка йисте дахача халкъий съездий 70 шу дизара хетаяьча

Iилман-практически конференцера

КПСС Нохч-ГIалгIай обкомо, НГIАССР Лакхахьарча Совета Президиумо, Л. Н. Толстой цIарагIча пачхьалкхен университето, исторе, экономика, социологе а филологе а Iилман-тохкама институто вIаштIехьъяьккха хинна из конференци г. Грозне соахка 27 декабре хилар. Цига дакъа лоацаш бар Iилманхой-историкаш, КПСС райкомий а горкомий а секретараш, идеологически болхлой. Конференци хьаеллаш КПСС обкома секретара С. М. Бекова аьлар, Тийрка йисте дахача халкъий пхи съезд 1918 шера январе денз декабрага кхаччалца хиннай, хIаьта уж боккха исторически лоархIам болаш а я. Крае социализм хьаяра лард еллар цар, Сийлахь-боккхача Октябра гIулакх дIаходийхьар.

Тийрка йисте дахача халкъий пхе съезда исторически оагIонашка цIаьхха хьажаро гIо ду вайна революционерий хьалхарча ноахала васкеташ мишта кхоачашду хьажа. Фу де вIаштIехьдаьннад? Ца деш фу дут? Перестройка цу е вокх лостамашка тIехьадисара бахьанаш малагIаш да?

Цу хаттарех дукхагIчарна жоп луш яр конференце НГIАССР Лакхехьарча Совета Президиума председатела Х. Х. Бокова «Тийрка йисте дахача халкъий съездаши общества хIанзара революционни перестройкен» яха доклад.

1917 шу чакхдоалаш, аьлар докладчико, Тийрка тIа геттара хала хьал эттар. Дунен халкъашта юкъерча реакце хьаллоацаш хинна казакий-лоамарой контрреволюци социалистически революцена карагIдаьннарашта, керттерча революционни низашта духьала йоал. Ножайхир Грозненски Владикавказски партийни организацеш, хIаьта иштта болхлойи, салтийи депутатийи большевистски Советаш. Владикавказе, Грозне, Терски области кхыча городашка нах бовха болабелар, маьрша бахаш бола нах боабора, къамашта юкъера цабезам михьарбаьлар...

Тийрка йисте дахача халкъий хьалхара съезд городе Моздоке болх бе йолаелар 1918 шера 25 январе. Нохчашкарей гIалгIашкарей дIа мел ийккхача области дахача къамех 400 гаргга делегат гулвелар цига, хIаьта вайнаьха викалаш вIалла бийха а хиннабац.

Большевикаша шоашта хьалхашка оттадаь хинна декхараш кхоачашдара лоархIаме хIама хилар Моздокски съездах. Тийрка тIа керда демократически Iаьдал вIашагIделлар — областной Халкъа Совет. Цу Совета членалла хержар С. М. Киров, С. Г. Буачидзе, Тийрка йисте дахача халкъий кхыбола революционни деятелаш.

1918 шера 16 февраде Пятигорске хьаелл Тийрка йисте дахача халкъий шоллагIа съезд. Цу хана цу городе яр низа бола большевистски организаци. Цу съезде вера пхи бIаь совгIа делегат. Области дерригача халкъий а партийни организацей а, болхлойи салтийи депутатий Советий, профсоюзий викалаш бар цига. Съезде дукхьашха дакъа лоацаш бар нохчийи гIалгIайи викалаш — А. Шерипов а ГI. Ахриев а.

Съездо ладийгIар цу хана лаьттача хана хьакъехьа С. М. Кирова яьча доклада-га. «Социалистически блока» цIерагIа къамашта юкъе латта тIом соцабара тIахьийхар цо берригаш. Халкъа совето чIоагIийр Терски республика хьалхарча Совнаркома состав.

Хьахинна проблемаш къоастаяра доккха дакъа юкъедихьар РКП(б) Терски областной конференце а цул тIехьагIа хиннача Тийрка йисте дахача халкъий кхоалагIча съездо а. Съезд хилалехьа конференце могайир низаш вIашагIтохара а «аьрда оагIорахьара социалистически блок» хьаяра а идея, цунна юкъебахар советски Iаьдала кIийлен тIа лаьтта меньшевикаш - интернационалисташ, аьрдехьара эсераш. 1918 шера 22 мая Грозне хьайийллар из съезд.

Цун балха юкъе йоккха моттиг дIалаьцар ЦIе Эскар вIашагIдоллара а аграрни реформа а проблемаша.

1918 шера аьхки Тийрка тIара контрреволюци герз бе а делла. Советски Iаьдал дохаде гIертар. Нах гIовттабир, тийшача балхах вийра республика СНК председатель С. Г. Буачидзе. Терски республика халача хьал тIа нийсъелар.

Цу геттара халача хана Тийрка тIа кхаьчар Россе Къулбехьен чрезвычайни комиссар Г. К. Орджоникидзе. Контрреволюцена духьала къовсам лоаттабара партийни организацешта а совдепашта а юкъарчал доацаш кулгал де эттар из. Цу хьалашка 1918 шера 23 июле Владикавказе гулийр Тийрка йисте дахача халкъий йиъалагIа съезд. Цун болх чакх а балалехьа, мятеж аййир. Из кийчъяьр бар Бичерахова агенташ. Владикавказе шийтта дийнахьа бирса тIом лаьттар, бичераховски бандаш делхайир.

Цхьабакъда, контрреволюци герз Iодуллаш яцар. Долче, деррига революционни низаш кхотаде дезар, из цIенхаштта юхатохаргйолаш. Цудухьа 1918 шера 28 ноябре Владикавказе хилар Тийрка йисте дахача халкъий пхелагIа съезд. Республика Совнаркома политика а болх а къоабалбир цо, ЦIе Эскар чIоагIдара де дезар белгалдир, лаьттан дош къоастадаь даккхара, РСФСР Конституцега хьежжа массанахьа Советаш хьаяра ше тIехьа хилар дIахайкадир.

Къулбаседа Кавказе советски къаман - пачхьалкхел хьаяра лоархIаме хIама хилар Терски (Лоаман) а Дагестански а автономни республикаш, хIаьта цул тIехьагIа къаьстта Нохчий а ГIалгIай а автономни области вIашагIйохкарах.

1934 шера Нохчийи ГIалгIайи областаш вIашагIа а теха, Нохч-ГIалгIай автономни область хьайир. 1936 шера 5 декабре цох хьайир Нохч-ГIалгIай Автономни Советски Социалистически Республика.

Советски пачхьалкхен исторе чухь къаьстта моттиг дIалаьцар 20-чей 30-чей шераша. Итт-пхийтта шера овлангара денз общественни хувцамаш дир цу хана. Цхьабакъда, 30-гIа шераш дIадолалуш мехка чIоагIъенна дIаэттар Iаьдала авторитарни методаш, доал дара командно - бюрократически система, дIаяржар репрессеш, гIожа телхаде доладир социалистически законаш.

Этта хьал геттара толхадир фашистски Германе тIом хьоабаро. Цига хьинаре дакъа лаьцар лоаман халкъаша. Цу хана Сталино а цунна гонахьа кхийстача бIехача гIозаро а боккха бала качбера нохчаштей гIалгIаштей — уж берригаш цхьаккха бахьан доацаш Казахстанеи Киргизеи Iобахийтар. 1957 шера, Сталина культ йохаяьчул тIехьагIа мара юхаметтаоттаянзар Нохч-ГIалгIай республика. Цу хана денз, берригача мехкаца цхьана, социально - экономически а культурни а даькъе дегIайоагIача боккха никъ баьб цо.

Халахете а, 70-ча шерашка а 80-гIа шераш дIадолалуш а вай республике, берригача мехка а санна, гIулакхаш цхьан моттиге латтилга чIоагIа хоалуш хилар. Производства темпаш лохъелар, тесса дитар больницаш, профилакторещ, поликлиникаш, школаш, клубаш хьалъелга. ЛерттIа леладацар нах чубаха цIенош хьалделга.

ГIулакхаш овлангара денз хувцадала доладеннад КПСС ЦК апрельски (1985 ш.) Пленум хинначул тIехьагIа. КПСС XXVII съезда, XIX Еррисоюзни партийни конференце, укх тIеххьарча шерашка хиннача КПСС ЦК Пленумий решенеша советски обществана революционни перестройка яра шерра никъ хьабийллаб. Областной партийни организаце хьалхленца а цо кулгалдеш а республика экономикен культурен дегIайоалаяра йоккхий программаш кхоачашъе болабеннаб Нохч-ГIалгIайчен къахьегамхой.

Докладех йола пренеш хьаеллаш къамаьл даьча Дагестански пачхьалкхен университета профессора, исторически Iилмай доктора, КПСС исторе кафедра заведующе Б. О. Кашкаева Тийрка йисте дахача халкъий съездаш хиннача хана Къулбаседа Кавказерча хьалах дувцаш белгалдаьккхар, цу событешта юкъе Н. Анисимов керте лаьттача грозненски пролетарната революционни лоархIам геттара боккха хинналга. Эрсий халкъо гIо ца дича, аьлар Iилманхочо, крае советски Iаьдал хотдаргдацар. Исторе опыто хьалхадоах вайна халкъий вошал даим чIоагIде а лорадеш леладе а дезилга.

«Тийрка йисте дахача халкъий съездаш а вай зама а» яхача темах дар ЧИГУ профессора В. П. Крикунова дийцар. ГIорбаьннача революционераша А. Шерипова а ГI. Ахриева а санна къахьега деза вай халкъий доттагIал чIоагIдара тIехьа. Царех масал ийде Iомабе беза кагирхой, историца тарлуш доаца даьсса хабараш дувцарашка ла а ца дувгIаш.

Конференце иштта къамаьлаш дир ЧИГУ профессора З. А.-Г. Гойговас, цу университета вокхагIволча преподавателя А. М. Бугаева, исторе, экономика, социологе а филологе а Iилман-тохкама института вокхагIволча Iилман сотрудника С. Ц. Умарова, ЧИГУ доцента Ж. Ж. Гакаева, ЧИГПИ доцента Т. Х. Муталиева.

Къамандар а интернациональни дар а вIаши нийса тардеш леладе дезаш хиларах дийцар Грозненски мехкдаьтта института профессора П. И. Юсупова. Цо белгалдаьккхар, къамандар сов тIех даьккха хестадарах къаман эгоизм хулга. Бебе уйлаш йола нах хиларах кхера дезац вай, бакъда, демократех шоашта долча гIулакхана пайда ийбе гIертараш хьагучабаха боагIа.

Тийрка йисте дахача халкъий съездий аграрни политиках а советски общества революционни перестройках а дувцача хана ЧИГУ доцента А. И. Хасбулатова белгалдаьккхар, лаьттан дош къоастаделга революци хинначул тIехьагIарча шерашка къахьегамхой теркам къаьстта чIоагIа тIаозаш хинпалга. Кхачан программа кхоачашъеча тахан нийслуча халонех дийцар. Ахархочо шийх лаьттан да ца лоархIандаь нийслу уж, аьлар цо. Цхьабакъда, кхетаде хала долаш дар дIахо цо дийцар. Масала, цо йоагхар революци ллалехьа Нохчий мехко ше кхоабар. ХIаьта хIанз продукташ кхычахьара хьатIакххахьа езаш я. Укхаза хаттар отт: хIанз санна дика хьегаш хиннадий-хьогI цу хана наха? Цул совгIа, из къамаьл ше деш хилча, Iилманхочо хаьдда факташ йоалае а йоагIар...

Цул тIехьа конференце къамаьлаш дир ЧИИИЭСФ воккхагIволча Iилман сотрудника Х. А. Акиева, цу институтерча воккхагIволча Iилман сотрудника Г. А. Ерещенкос, Грозненски мехкдаьтта института доцента М. С. Мамилова, ЧИГПИ йоккхагIйолча преподавателя Э. М. Бугаевас, ЧИИИЭСФ воккхагIволча Iилман сотрудника А. Х. Танкиева, парте Урус-Мартановски райкома хьалхарча секретара В. Т. Сагаева, Октябрьски райисполкома председателя А. А. Османа.

Конференце къамаьлаш мел даьраша къаьстта белгалдоахар, вай мехка социализм хьалъеча хьабена никъ сий долаш а хала а хинналга. Цу хана дIадоладаьр дIахохьош ба вай общества революционни перестройка яра оарцагIбаьнна советски нах.

Конференце дакъа лаьцар КПСС обкома хьалхарча секретара В. К. Фотеева, парте обкома секретараша В. И. Алехина, Е. В. Тумсоева.

Надтеречни района автоматически телефонни станце Дударов Хаваж электромонтер вола нийслагIа шу да. Цу юкъа дика Iомаьй цо ший профессе къайленаш. Де дезар тIехьа ца доахаш, мекъа воацаш хьадар бахьан долаш, коллективо лоархI из. ХIанз АТС боахама расчетага яьннай. Массарел хьалха цу тайпара къахьегама форма могаяьр, тIапийцар Х. Дударов вар.

СУРТА ТIА: Х. Дударов.
М. САИДОВА сурт.

ЦУН СИЙ ДУ

Керттерча даькъе баьцадаараш леладара лостам болаш я Урус-Мартановски района «Солнечный» совхоз. Цунах «Гойтинский» яхаш хиннар хьатехачул тIехьагIа, шурий ферма а хьакъаьстар цу боахамга. Цунна доакъар Iалашде дезаш нийсделар. Из гIулакх делга тIадиллар, цу совхозе ялат кхедеш цаI мара йоацача, къонача специалиста, «Нохч-ГIалгIай АССР юртбоахама заслуженни механизатор» яха цIи лелаеча коммуниста Ящуркаев Мувсас кулгалдеча бригадана (белгалдаккха деза баьцадаараш кхедеш 32 йолга).

Хьалха доакъара культураш лелаяь йоацпаше а хьалхашка оттадаьча декхарех толаме лоархIайир цун коллектив. Масала, соахка хIара хьайбана лаьрхIа 24 центнер доакъара единица кийчйир.

Иштта дика шоаш Iалашдеш хиларо, шоай балха тIа толамаш доах хьайбаш леладераша а. Масала, «Гойтинский» совхоза юкъейоагIача хана ферма коллективо пачхьалкхенна шура, дулх дIадалара планаш кхоачашъеш хиннаеце. тIеххьарча шин шера дукха тIехкхоачашйир.

Къаьстта дика да М. Ящуркаев керте латтача бригада ялат кхедеш доаха хьоккамаш. Соахка, масала, кIан мукхи хIара гектара тIара юкъера лаьрхIача 31 центнер чуийпар. хIаьта хьажкIаш — 120 центнер гаргга! Цу гIулакхо йиш хилийтар пачхьалкхенна ялат дIадалара шийтталагIча пятилетка план лийрхIачул а цхьа цу хьалха, кхаь шера кхоачашъе.

Соахка миллион сом совгIа пайда хилар «Солнечный» совхоза. Из толам баккхара Ящуркаев Мувсас ший новкъосташца юкъедихьа дакъа, вайна гучча тайпара, зIамига дац. ХIаьта цу бригадах а цун кулгалхочох а къаьстта дувца доагIа

Къона я цун коллектив. Цхьабакъда, Мувсас ше ма яххара, болхлой къона бале а, хIаравар ше хьадер дика кхоачашде ховш ва. Масала, бригадерча 23 механизаторех кхаьннел кIезигагIа балха говзал йоацаш саг вац. Цхьбараштa хов моллагIа трактор, комбайн, автомашина лелае санна, дика машиний моторaш тоаде, сварка е, слесара, аьшка пхьара, кхы тайпа балхаш де. Иштача цу гIулакхаша вIаштIехьдалийтад массе хана санна укх Iай а, шоай тIехьаювзаш йола техника кхыча бригадал хьалха кийчон мутIаре дIаоттае.

Берригаш шоайла барттайна а, моллагIча хана шоайла новкъостал де кийча болаш дег тIара а ба бригадера нах. ХIаьта цу тайпара коллектив вIашагIъеллар эгара хьалха цун кулгалхо а ва. Къахьегама тIера, ший гIулакха мутIахьа хиларо вIаштIехьдаьннад Мувсай иштта из де.

— Цун кара хилча динбийсен 25 сахьатага кхоачаш шеръергьяр цо, — йоах Ящуркаевах, бегаш беш цун гIонча волча механизатора Кукаев Сайд-Махьмада. — Балха дийнахьара ха, маца, фу де деза белгала хургдолаш сахьаташта, минотаншта кхыметтел йийкъа хул цун.

— ЦIавеча а цIагIа сатийна салаIац цо. Брошюраш, книжкаш вIашкадеттаaш хул, болх кхы тIа а тоабе, гектара тIара чуэца хьувкъам алсамбаккха, цунга дIадодар лохде йиш хулийта таронаш лехаш, — йоах цунах совхоза директора Дедаев Ибрагим Магомедовича. — Кердадар корадича, из мел пайдане да хьех механизатораштa. ТIеххьара масалаш а доаладеш тешабу нах кердача хьисапе болх бар пайдане хиларах. Иштта ца дича а валац. ПодрядагIа болх беча бригада совето соцам бича мара юкъедоаладиц моллагIа гIулакх.

Белгалдаккха деза подрядагIа болх бе а интенсивни технологех юртбоахама культураш кхее а бригадера нах тешабаьр из волга

Дикача дас ший дезадах санна йоакхо ю цо коллектива балха хьалаш тоадара а къахьегам аттача баккхара а. Техника лоаттаяра асфальт а билла моттиг вIаштIехьъяккха дагадехар цунна соахка гурахьа. Iа тIаккхачалехьа из де цунна карагIдаргхиларах тешаш бацар совхозе. Цхьабакъда, лаьрхIар толаме чакхдаьккхар цо. ЛурчагIа пайда баьчул тIехьагIа бригада кассе Iайнача ахчан чотагIа асфальт а ийца, еррига ший коллектив оарцагI а яьккха ноябрь бутт юкъекхачалехьа керда площадка хьайир. ТIаккха керда шу хьатIакхачалехьа тоа а яь цига дIаоттайир тIехьаювзаш мел йола шоай инвентарь. Цо пайда бу ха йIаьхъяра даь хIама дар из. ХIана аьлча, керда яр эпаш цунах совхоза а доацаш бригада ахча дала деза.

Коллектива хьахулла пайда боккхагIа хургболаш бригада баланса тIа лаьтта сов йола техника а дIаьяьккхай.

Доккхий да укх шера бригадана хьалхашка латта декхараш а. Пачхьалкхенна ялат дIадалара карарча шера цаI-ах план е лаьрхIад цун коллективо. Дагалаьцар чакхдаккхара — тIатсIIа лард йоплаш а я.

Мувса а цун новкъостий а геттара раьза болаш дика дегIадоагIаш да гурахьа дIадийна ялат. Цигара шин план кхоачашъелла хьувкъам баргхиларах доттийша ба.

БIаьсти ювча культураштa хьакъоастадаь деррига лаьтта соахка зяба аьхад. ХIанз органически удобренешца хьаьлдеш да. Из болх цу бригадерча механизатораша шоаш бу. «Урус-Мартанагропромхимегара» новкъостал а ца дехаш.

— Лаьтта хьаьлдеш шоаш лаьчох тIера «цIока» ма йоаккхаргйий цар-м. — йоах Ящуркаев Мувсас. — Масала, бIаь гектар лаьтта органически удобренешца хьаьлдеш оаха дIадохийтачунца нийсдича, иззал из болх барах кIезигагIа дале пхезза дукхагIа ахча доаккх цу организаце. Арендни подрядагIа болх беш дацаре-м кхыметтел дехар а даь оахош хьабоалабергбар. Цул совгIа, хьабаьхнача а мича, мел удобренеш яхка еза, яхаш царна тIехьалела а веза. ХIаьта бIарг тIерабаьккхача, болх сихагIа чакхбаккха гIерташ, удобренеш харцахьа а бакъахье Iойоассаеш кегар бу цар. ХIанз из болх беш боахкача тха механизатораштa Эльмурзаев Ювсапа, Оснаев Iумара, Кукаев Сайд-Махьмала, Кабиров Кюрана, Гудаев Вахийна шоай пхи пIелг санна довз хIара кха. Цудухьа хов мичахьа мел удобренеш товса еза. Цул совгIа шоаш дер шоай дукха деш долга а хов. Цудухьа цар беш болча балха тIахьожам лоаттабе безаш хилац.

Цо дийцачо а хьахьокх производства вицза да из волга а, хьалечох дог лазаш хургволаш бригадера хIаравар цо Iомавелга а.

Лаьтта хьаьнделга графикагIа дIадахьара шортта техника а я. ТIехьаювзаш йола инвентарь санна, хIанзле товаь яьхай цар шоай еррига тракторaш а.

ХьажкIай цар ца лаьрхIача, укх бIаьсти дIаювргйолча ерригача культурай фу а Iалашдаьд. ТIадаларга диллача ма хулла лакхагIа йолча кондицега из дIакхоачаде гIерташ боахк хIанз.

— Соахка санна февраль бутт чакхбоалаш кхаь-динъ дийнахьа йIовхал отте, цу деношка горох дIаювргьяоаха, — йоах Мувсас. — Цун дола деррига фу цхьоалагIча классаш да. Горох чуийцачул тIехьагIа цига кхы тIа доакъара культураш дIае йиш хургья.

Хьаьнала къахьегаш вола саг массаза а хинчав вай мехка сий долаш. Иштта сий деш ва «Знак Почета». Къахьегама Сийлен кхоалагIча степена орденаш лелаеш вола Ящуркаев Мувса. Цеховой партийни организаце секретарь вола из дIалахача шера хийожа хиннав районни. XX областной партийни конференцей делегатала.

М. ХАМАТХАНОВ.

ПРЕДЛОЖЕНИ ЙОАЛАЮ АЗ

Массанена дика хет ше ваха город цIена а хоза а хилча. Да воацаш санна дола вай городера гIаш лела наьнкъаш бIаргадайча цецвала хIама да, дагадох, — фу деш ба теш депутагаш, массехк шера района кулгалдеш багIаш бIаргагац теш царна районе а городе а боаца лостам, бIехъенна моттигаш, аьле.

Цул совгIа, вайна гуш да доаггIача тайпара доал ца деш хилар. Масала, укх тIеххьарча хана городе бахача дукхача наха арахьа бешамаш лелаю. Из цкъа-дале, салоIача деношка арахьа ший дезалца беш делаер сакъердаме хиларал совгIа, сога хаьттача, кхачан программа кхоачашъеча юкъе дакъа лацар а да. Цудухьа пачхьалкхено уж лелаечарна новкъостал де аьнна а да. Цу бешамашка цIеной хьисапе хьаляь зIамига гIишлош ца хилча, йоачан йолча хана а дIайха ди деча а салаIа йиш хилац, хIаьта боахама инвентарь, удобрени Iооттае а а вIаштIехьа далац. Из йоккха проблема а хинна дIаэттай.

№ 8 йолча поликлинике болх беш йолча лоро Лучинина Людмила Петровнас йоах,— ши шу хьалха «Здоровье» яхача бешамий кооперативо лаьтта а денна дIадийна баьцадаараш, сахьмарсаьнх, хохаш, кхьйола хIама яр са. **КIирандийнахьа беша хьажа яхача, чуяла цхьаккха тайпара гIишло яц. Маьха еза а йоацаш дахчах хьаль будка ийсъелча а, из эцаргъяр аз.** Цу тайпара будка эцаргйолаш дукха ба бешамаш лелаечарна юкъе.

Ала деза, из проблема кхоачашъе хала дац.

Троллейбусий билеташ дохкаш хинна будкаш хIара остановке латт вай городе. Цхьаяраш — бераш кизгаш доха а деш.

Г. ТИМОХИН,
юрист.

КПСС ЦК-а, СССР Лакхехьарча Совета Президиуме, СССР Министрий Совете

Къахьегама коллективай, бахача моттигерча гражданий, моттигерча партийни комитетийи советски органийи предложенегIа КПСС ЦК-ас, СССР Лакхехьарча Совета Президиумо, СССР Министрий Совето решени яьй Оскольски электрометаллургически комбинат, «Южный машиностроительный завод» яха производственни объединени, Новосибирски цементни комбинат, Молдавски ССР Оргеевски района «Вяцаноуэ» яха колхоз, Днепропетровски металлургически институт, учебни танкови дивизи, Днепродзержинска № 1 йола юкъера школа, городашкара Киевереи Днепропетровскереи майдаш, форда пассажирски кема, М. В. Ломоносова цIерагIча Московски пачхьалкхен университета стипендеш Л. И. Брежнева цIера тIара даха. Иштта дIаяьккхай Днепропетровски металлургически заводе., Днепродзержински индустриальни института здане тIа, городе Москве Кутузовски проспектагIа № 26 йолча цIен тIа мемориальни памятни улгаш оттадара даькъе тIайийца решени а.

Къахьегама коллективай, бахача моттигерча гражданий, моттигерча партийни комитетийи советски органийи предложенегIа КПСС ЦК-ас, СССР Лакхехьарча Совета Президиумо, СССР Министрий Совето решени яьй ялат чуэцача комбайний Красноярски производственни объединенга, «Волна» яха Кишиневски производственни объединени Казахски ССР Талды-Курганск области колхоз, городера Пензера пионерий Дворец, городашкара Москвера, Красноярскера, Кишиневера улицаш, ЦIеча Байракха Малхбоалерча доазон округа «Хоргос» яха доазонцара застава, Красноярски пачхьалкхен университета, И. Крянгэ цIерагIча Кишиневски пачхьалкхен педагогически института, Пензенски политехнически института студентий стипендеш К. У. Черненкой цIера тIара даха. Иштта дIаяьккхай доазонцарча цхьан Застава здане тIа, городе Москве Большая Бронная яхача улицагIа № 19 йолча цIен тIа мемориальни улгаш оттаде яь решени а.

СССР МИНИСТРИЙ СОВЕТЕ

«СССР КООПЕРАЦЕХ ДОЛЧА» СССР ЗАКОНАГIА МА ДОАГГIАРА КООПЕРАТИВАЙ БАЛХА ЦХЬАДОЛА ТАЙПАШ ДIАНИЙСДАРАХ БОЛА

СОЦАМ

«СССР кооперацех долча» Закона кооперативай балха хила йиш йола тайпаш дувцача 3-чей 54-чей статьяша ма яххара СССР Министрий Совето соцам бу:

1. № 1 йолча приложенега хьежжа дола балха тайпаш де бокъо йоацаш кооперативаш хургйолаш оттаде.

2. № 2 йолча приложенега хьежжа дола балхаш керттера долча предприятещца, организацешца, учрежденешца деча договорий кIийлен тIа кооперативай де бокъо йолча балха уж тайпаш къоастаде. Договораш тIа лерхI балха тайпаш кхоачашдара порядок, предприятещца, организацешца, учрежденешца кооперативай вIаши дола организационни экономически гIулакхаш оттаде.

СССР юстице министерствана хьаштдолча министерствашца цхьана тIадиллад предприятешца, организацешца, учрежденешца долча договорий кIийлен тIа кооперативаша шоай болх беча пар оагIонгахьара кооперативаша беча балха тIахьожам лоаттабара порядкахи формехи, хIаьта иштта уж лакхехьа дийца договораш оттадаьча кооперативашцарча гIулакхий оттаяь порядок йоаггIача тайпара кхоачашъяра предприятей, организацей, учрежденей бехктохкамах йола предложенеш 2 бетта йолча хана кийчъе а СССР Министрий Совете хьачуяла а.

3. Халкъа депутатий Советий исполнительни комитеташа кооперативашка байта йиш яц долаш долча законодательствагIа бича уголовни е административни бехктохкаме озаргбола болх, хIаьта иштта кооператива устава тIа оттадаьча предметагIен балха лерхIарегIен боаца болх а. 1989 шера 1 февраль тIакхоачаш, укх соцамга хьежжа кооперативай болх оттабелга Iалашде.

4. Союзни республикай Министрий Советашта тIадиллад моттигерча хьалашка хьежжа кооперативай де йиш йоаца балха кхыдола тайпаш (укх соцам тIа дарел совгIа) е алхха предприятещца, организацешца, учрежденешца даьча договорий кIийлен тIа де йиш йола балха тайпаш хиланза даргдоацача эттача къоастаде.

СССР Министрий Совета Председатель Н. РЫЖКОВ.

СССР Министрий Совета гIулакхий управляющи М. СМИРТЮКОВ.

1988 ШЕРА 29 ДЕКАБРЕРЧА СССР МИНИСТРИЙ СОВЕТА СОЦАМГА № 1 ЙОЛА ПРИЛОЖЕНИ

КООПЕРАТИВАЙ ДЕ БОКЪО ЙОАЦАЧА БАЛХА ТАЙПАЙ ПЕРЕЧЕНЬ

МоллагIа тайпа герз, герза кхоачамаш, эккхаш йола веществаш, пиротехнически изделеш, хIаьта иштта моллагIча а тайпан герза ремонт, йоагIаш йолча органаша мукъа бала безаш дола каратэ а латара кхыдола тайпаш а Iомадар, Бурув тохара эккхама балхаш дар.

Наркотически, чIоагIа Iаткъа, дохьажа веществаш кийчъяри йохкари.

Наркотически, чIоагIа Iаткъа, дохьажа веществаш йоахка культураш дIаер, хьалихеяр, йохкар.

Ер тайпа медицински новкъостал дар: онкологически унахошта дарба дар; инфекционни унахошта дарба дар, царца венерически, дIа-са доала сага цIока тIара лазараш дараш а долаш; наркомани дIаяккха дарба дар, тIехьатетта йиш йоацаш госпитализаци е еза унахцIенон хьал долча психически унахошта дарба дар: психически унахцIенонах йола заключенеш бе дIаялар; берех болча кхалнахага хьожаш хилари дарба дари: тохкам барен дарба дарен инвазивни методаш; хирургически гIулакхаш дар, царца аборташ а йолаш: гражданашка декретированни периодически хьалхехьен хьажар а тохкамаш дар а.

Молхай средстваш кийчъяр а йохкар а.

Гонахьарча хьалашка химически веществай гигиенически нормативаш оттаеш болх бар.

ЧхьагIара - къаракъа изделеш хьаяр.

Картех а кхычарех а ловза заведенещ яхкари лелаяри, хIаьта иштта азартни ловзараш леладар, спортивни кхычен яхьашка ставкаш увттаяр.

Беза мах болча металлайи беза мах болча тIойи изделеш е уж материалаш юкъе йохийташ изделеш (безача маьха металлех цергий протезаш кийчъелга юкъе а долаш) хьаяр, эцар, йохкар.

Санитарни дIадеххача тайпара доацача хьалашка общественни кхачан продукци кийчъяри йохкари, хIаьта иштта санитарни нормашеи правилашеи ца могийташ йола кхачан добавкаш юкъейоалаяр.

Юкъарча образоване школаш яхкар.

Iилма, литература, искусства произведенеш арайоахаш издательски болх бар.

Кинои видеопродукции хьаяр, хувцар, йохкар, лелае ялар, наха кинои видеопродукции гойтар, хIаьта иштта цунца бувзабенна арахьара экономически болх.

Видеоносителаш тIа йолча кинофильмай, фильмай, программай тираж яри цунца дувзаденна балха деррига тайпаши.

Мехка бувзама цаI йолча автоматизированни система технически средствайи телевизионни а оаза радио а проводной вешане дIакхайкаеча средствайи гIулакхаш дар.

Орденаш, медалаш, печаташ, штампаш, хьаяр.

Доазол дехьара валюта кара а долаш массе тайпа операцеш яр. Доазол дехьарча гражданий доалахьа дола товараш комиссе хьаэцаш мах бенна эцари.

Бокъо йоацаш даймехкарчеи доазал дехьарчеи предприятей а организацей а регистраци яь товарни з..акаши фирменни цIераши кийчъяр а пайда эцар а.

Ломбардаш яхкар.

Лотореяш яхкари лелаяри.

Иконаш, церковни утварь, дина символикан атрибутикан предметаш кийчдари реставраци яри; кIерамаш хьадар (декоративни дарашкара дIанийккхача).

1988 ШЕРА 29 ДЕКАБРЕРЧА СССР МИНИСТРИЙ СОВЕТА СОЦАМГА № 2 ЙОЛА ПРИЛОЖЕНИ

АЛХХА ПРЕДПРИЯТЕШЦА, ОРГАНИЗАЦЕШЦА, УЧРЕЖДЕНЕШЦА ЯЬЧА ДОГОВОРИЙ КIИЙЛЕН ТIА, ЦАР БАЛХА КЕРТТЕРА ЛОАРХIАЧА ТАЙПАЙ, КООПЕРАТИВАЙ ДЕ БОКЪО ЙОЛЧА БАЛХА ТАЙПАЙ ПЕРЕЧЕНЬ

Бизза беза боацача маьха тIойи янтареи изделеш, е уж материалаш юкъедохийташ йола изделеш хьаяр, юхаяр, ремонт яр, хIаьта иштта безача маьха металлехи безача маьха тIайхи яь изделеш, е уж материалаш юкъеяхийта изделеш юхахьаяри ремонт яри.

Безача маьха металлаши безача маьха тIойи доахка шоллагIа ресурсаши отходаши кийчъяр а чакхъяхар а. Медицински новкъостал дар (№ 1 йолча приложене тIа къоастадаь тайпаш доацаш).

УнахцIено тоаю а кхыйола а берий, кхелетарий, кагирхой лагераш яхкар.

Парфюмерни косметически изделеш, бытовой химе товараш хьадар.

Издательски болх бе бокъо еннача организацешта редакционно - издательски гIулакхаш дар, царца цхьана кепайоазон продукцена тиражировани яри рекламно - информационни изланеш арахецари а долаш: бланкашта, ярлыкашта, менюна, инструкцешта, наьхата-белови товараштa кепатохар.

Маьхах дола концерташ, дискотекаш, творчески вIашагIкхетараш, безамера программаш увттаяри дIаяхьари.

Дуккхаза кеп тоха а копи доаккха а аппараташ хьаяр.

Грампластинкаш, магнитни записеш, кхыча носителаш тIа записеш хьаяр, тиражировани яр, йохкар; кепайоазон продукци йохкар.

Лекционни болх.

Доазол дехьарча туризма организацена новкъостал дар.

УНЗАРА ДЕНОШ

Бакъдар дIа ца хайта, боаца а е хала йиш йоаца а бехк кхычарна дIатIабидла гIерташ, нохчийн гIалгIайн къамашта тийша болх бе гIертачар цхьацца хабараш арадоах вай СибарегIа дахийтара эрсий халкъ бехке да, яхаш.

Бехке хиннараш Сталин, Берия, царна тонахьа кхийста бIеха гIозараш долга массанена а ховш да.

Из дар 1944 шера 19-ча феврале. Цу хана со болх беш вар ВКП(б) Нохч-ГIалгIай обкома кадрай отдела инструкторалла. Галашкински районе командировке ваха вар со ФЗО деша бераш хьакъоастаде, аьнна. Белгалдаккха деза, цу хана Iалаьмате хала дар цига деша бераш лаха. Моттигерча партийни а советски а органаша дукха кхетама болх бе безаш хулар из гIулакх вIаштIехьадоаккхаш. Районе волаш цигарча кулгалхошца къамаьл даьчул тIехьагIа из дош дувца оттадир парте райкома бюро заседане.

Сарахьа заседани дIайолаелча хьачуваьлар полковника чин долаш вола саг. Цхьаннегара а пурам а ца дехаш, дIа а этта, цо аьлар, районе мел йола предприятии учреждении кхоана дIакъовла а еза цигара болхлой наькъаш тоаде арабаха а беза, аьнна. Парте райкома хьалхарча секретара Мизаева а бюро членаша а из дергдац аьлча, дош ца хетташха вела а къежа, оаш ца дойя оаха дергда из, аьнна Iохайра из.

Цу сахьате Грозне парте обкома хьалхарча секретарага В. А. Ивановга телефон техар Мизаева. Цо цунга юха фу аьлар хац сона, бакъда, дика дагадоагIа Мизаева трубка чу аьннар: «Парте райкоми райисполкоми я укх районе доал деш вр е полковник ва?». Цу тIа къамаьл хаьдар, бакъда, шоллагIча дийнахьа полковника яьхар динза даланзар. Ши ди даьккхар наькъаш тоадеш. ТIаккха кхийттар со Iаьдал НКВД бе дахалгах.

21-гIа феврале Iуйрийна со райкоме хьавеча парте обкомера етташ телефон яр со санна районе командировке вола, обкома пропаганда агитацен отдела заведующе заместитель вола са воша Тархан хетташ. Дукха ха ялалехьа из а хьавера. Грознеца къамаьл даьчул тIехьагIа, сога цо аьлар, чехка хьай гIулакхаш даха вай дIадаха деза. Iуйрийна Слепцовске тхо Iокхаьчача вошас со Грозне Iовахийтар, хIаьта ше тха дезал бахача Орджоникидзе хьалвахар. Къастача хана сога аьлар, хьагучох вай СибарегIа дохьийташ да Ца говш сихха Орджоникидзе хьалвеллахь. Бакъда со цига кхачанзар.

Кхоана 23 февраль да яхаш, бус Iокхаьчар со се Iеш волча, цу хана областной партийни курсаш хиннача коарча общежите. Цига Iеш дар тхо — дезал боацаш дола парте обкома болхлой. Сахулаш латташ общежите хьачуваьлар военни кхо саг. Царех цхьанне хьакхайкадир мехка кхыча районашка тхо дIадохийтилга. ХIаранена хьа тIа а отташ, тайпан цIи а хаьтте, сиха тIадувха барзкъаш оалар, долчунгара дIаацар герз. АргIа хьатIакхаьчар сона а. Аз сай тайпан цIи яьккхача, хьо ала мегаргва аьлар сога. Со цецваьнна бIарахьежар цунна а сай новкъосташта а. Цхьа-шиъ сахьат даьлча яьссача общежите со мара саг висанзар. Цу хана сога хинна хьал хIанз дIадувца хала да. Масса дар уж даганхараш. Пригородни районе райисполкома председатель вола са да лаьца а лаьца, со а лаца гIерташ ба хьона, аьнна дагаухар. А, иштта даларе-м со дIавига хургвар, аьнна хетар.

Iуйрийна балха вахача кадрашта волча парте обкома секретарага А. Б. Лисовга хаьттар аз фу дича бакъахьа да, аьнна. Хье витавале, Iо а хай хьай болх хьабе аьлар секретара. Города дIаара ма ваьлла а цига массанахьа лелача патрула каьхаташ хеттар. Цу патрула хьалха военни саг хулар, хIаьта цунца бар, тоаш лаьттагIа Iо а текхаш, лела ФЗО-ра ремесленникаш. Тамашийна хIама дар; сога каьхат мел хаьттача патрулага яр са тайпан цIи тIайола список. Цу тIа а хьеже, дIавохийтар со. Селла дукха каьхаташ хетташ гIад а дайна, цу хана республика чурча гIулакхий нарком хиннача Дроздовга телефон техар аз иштта хьал тIа ва со, аьнна. Сона денна жоп ер дар: «Герга кий туллайой Iа? Туллайойя, Iоякха еза, тIаккха каьхаташ хеттаргдац, хьога». Цу тайпара саготдеш даьккхар шинхо ди. Нохчехи гIалгIаехи цхьакхха а бехктокхаме болхло вацар цу деношка Грозне. Республике баьхкача Берия заместителаша Серовеи Кабуловеи районашка бахийта хиннабар уж переселени вIаштIехьъяккха. Уж цIабаьхкача Совнаркома председатель С. Мюлаеви Лакхехьарча Совета Президиума председатель Ю. Тамбиеви волча вахача хайра сона се кхычарца Iо ца вохийташ хIана витав. Са дас дехар даь хиннадар со щоаех дIатоха, аьнна.

Цхьа кIира даьккхар оаха нохчийи гIалгIайи Iобахьийтачул тIехьагIа Грозне. Укхаза белгалдаккха безам ба са сайца болх баьча эрсий новкъосташа цар дезалаша сайна даь гIулакх. Кадрай отдела заведующе заместитела И. Коренева, партийни, комсомольски, профсоюза органий кадрай сектора заведующе Н. Демушкина, инструктора В. Горелева даим йоахар сога сагот ма де, цига Iокхаьчача къоастадергда йоах бехкевар е воацар малав. Цар исташа сона наькъа яхьа сискалаш, маьхкаш йир, са деррига барзкъаш дитта, цIендаь, аьшк теха кийчдир. Цу хана из де бухьаргболаш Iаяха дукха нах бацар, хIана аьлча царга хьожаш органий болхлой бар.

ХьатIакхаьчар «бехктокхаме болхлой» СибарегIа бохийта ди. ЦIаккха а диллургдац сона Грозне станце «правительственни» оалаш хинна поезд лаьтта ди. Укхаза сайна бIаргадайна цхьа хIама белгалдаккха воал со. Цу поездаца дIабохийташ бола нах хьанхаьча баьнначул тIехагIа из дIайоалаяларга хьежаш тхо латтача хана перрона тIа гIолла хьалIай ухаш бар аз лакхе бийца Тамбиев, Молаев, кхыбола хьакимаш. Цу ханна вена гучаваьлар нарком Дроздов. ДIа а ваха царга аьлар цо: «Укхава хьал-Iай ухаш хIана лел шо, долле чехка шо-шоай вагонаш тIа дIатIаховша». Иштта дар «ше кара хиннача» хьакимашка цо даь къамаьл.

СибарегIа оаха бихьаь никъ язбаьб дуккхазза а. Из бувцаргбац аз хIанз. Тха поездаца хиннараш Луговая яхача станце кхаччалца, Казахстана лаьтта хиннача хIара станце цхьацца-шишша дезал боахаш, Iобоахар. ХIаьта Луговая станце кхаьчача нохчий Алма-Ата оагIонгахьа бигар, гIалгIай — Фрунзегахьа. Со Iоваьккхар Беловодек яхача станце. Цу саррахьа парте Сталински районни комитете совещане яр, вайнахал хьалхагIа Iобахийта балкхарой бар цига. Из совещане яьлча сога кхайкар райисполкоме. ЦIаккха а дагара даргдац исполкома председатела эрсечо сайга даь къамаьл. Са да а, хьо санна воккха саг ва, из а вар тхо Iодахийтале хьалхагIа райисполкома председатель аз аьлча, сога цо аьлар: «Укх хIамах со кхеташ вац, кIаьнк. Цхьанахьа даь цхьа доккха гIалат да ер. Воха а ца вохаш, тIаэтта хало ла еза. ХIанз хала да массанена а. Тешалахь, йоагIаргья хьона бакъдар котдоала ха а». Цох кIеанга-дукха са Iехалора.

Цу хана со санна дезалех къаьста лелараш дукха бар. ГIалгIай малагIча моттигашка бигаб ховш саг вацар. Царна ховрий хац сона, бакъда, из хьаоалаш бацар НКВД болхлой а. Иштта лелаш цхьа-ши кIира даьлча, Луговая яхача станце а Джамбуле а дезалех къаьста лела 30 гаргга саг вIашагIа а кхийтта, Джалал-Абаде гIалгIай ба аьнна а хеза, цига дахар тхо тхона тIавилла комендант а волаш, бакъда цигара чехка лелхадир тхоай комендант а тIехь. Цига вIалла бига а бацар переселенцаш. Цу хана тхона енна хинна пропуск хIанз а сога йолаш я.

Луговой юхакхаьчача сон Солтамаков Вексолта Мехьтии Iеш вар цхьа эрсий йоккхача сага квартире. Иштта лелаш цхьа-ши бутт баьлча тхона хайра тхоай дезалаш мичахьа ба, бакъда уж болчара комендатурера каьхат ца хилча, дIадаха пропуск лацар. Тха фусамнаьна йийий йоI яр почте балха. ТIаккхиа дагадехар тхона цунга гIолла тха дезалаш болча районашка язде. Йоккхача сагаца оаха из дийцача, из кхераелар, ай фу дувц оаш са йийий йоI хIалакье дохк шо, аьлар цо кIиръенна тхона бIара а хьежа. Гуш дар тхоах цунна къахетилга. Цхьа-ши ди даьлча сарахьа тхо шиъ чувеча, хьачуяьнна Iо а хайна, йийигаца дийцад аз, магац сона шоана бIарахьежа, хьада шоашкара каьхаташ, аьлар йоккхача саго.

Цу тайпара гIулакх цу хана де вухьаргволаш саг атта коравоагIаргвацар. Телеграммаш малагIча тайпара язъю тхона ховра, хIаьта цхьа-ши ди мара даланзар тхо НКВД тIа а дийха, тхона пропускаш хьаяъе. ЦIаккха а диллургдац цу халача а ихерамеча а хана цу эрсий кхалнаха даь из майра гIулакх.

Дагара далац сона Кустанайски областа Урицки районе тхо дахача хинна цхьаькха цхьа хIама а. Из дар 1945 шера май бетта. Цу хана со вар райисполкома спецпереселенчески отдела заведующи. Ярмаковка яхача юртарча колхозе бIаьстан балхаш деча парте райкома а райисполкома а уполномоченни ва аьнна вахийта вар со. Гота доахкадеш шерчи бахача наьха дараш а тIехь детта доахаш дар, хьа тIа а вена гота лелаеча Вачалов Iумара цIилеторгаш йийхар согара. Шерч аттагIа леларгдолаш байх цIи тоха воал со, аьлар Iумара. Самардийнахьа кхоалагIча бригаде трактpredriста цIи а теха чIоагIа зедаьлга хой хьона аз аьлча, бер мичад со, аьнна дIавахар Iумар, цIилеторгаш а ийца. Со будка чу дIачуваха дукха ха ялалехьа хезар сона кхалнаха детта цIогIарч. Со дIаара ваьлча деррига кха дIалаьца михо айяь дIайодаш яр яьнна цIи.

Лоалахара нах а оарцагIбаьнна хала йоайийр из цхьалх сахьата яьга цIи. Хьахозаш дар переселенцаша футтаройна техай цIи, кхы динагIдар царгара хьа а даргдацар, яха къамаьлаш.

Сарахьа бригаде хьакъаьчар райисполкома председатель Оспанови НКВД райотдела начальник Мухамеджанови. Будка чу соца къамаьл дир цар. Аз ма дарра дIадийцар, айса цIилеторгаш енна хилар а къайла ца хьош. ВIаши бIара а хьежа, казахий меттала къамаьл а даь, волле, сиха говра тIа а хайя, цIагIо укхазара, аьлар Оспанова. Се а Iумар а лоацаргва мотташ вар со. ШоллагIча дийнахьа со балха дIавахача чу а вийха Оспанова аьлар сога: «Ираз долаш саг хиннав хьо. Нагахьа санна со цига нийсвенна вецаре хьо а из Бачалов а лоацаргвар». Мишта бицлургба Оспанов санна бола нах. Къонахчал а майрал а, дега цIеная а эшаш дар цу хана переселенца га даккха а из хьаллаца а.

Бакъда болаш бар къиза дегаш дараш а. Димитрова цIерагIча колхозе переселенцашта низаш ду, царех нах лархIац, яхаш дола къамаьлаш хьахезача цига вахар со. Сона бIаргадайна сурт цецвоаккхаш дар. Колхоза председатела Орличенко цIи яьккхача, переселенцаш-м хац сона кIал баьха нах а кхералий дIа-юха хьожар. Колхозе доаллача хьалах дувца вухьаш саг вацар. Са низаца а са бокъонашца а къоасталургдолаш дацар гIулакх. ТIаккха райисполкома председателца дийца а дийца, Кустанае вахар со, комендантагара бокъо а яьккха. Цига парте обкома секретара тIа а ваха, дIадийцар аз сайна ховр. Цигга, кхы гаьна ца доаккхаш, вIашагIа а теха, комисси яйтар Урицки районе. Цу комиссеца тхо хьалдахача юрта Совета председателга аьлар оаха переселенцаш мишта бах хьажа даьхкад тхо. Колхоза председатела Орличенкогара бокъо йоацаш переселенцаш бахача цIеношка даха йиш яц, — иштта дар юрта дас денна жоп. ХIаьта гучадаьннар саг тешаргвоацаш дар. ТIадувха хIама доацаш, ца валлал мара хьалдаа хIама доацаш бола нах балха ара а боахаш, кхыметтел саг велча а, дакъа дIадолла юрта дIа ца бохийташ, дакъий жIалеша ийрача доахаш, моттигаш хиннаяр цу колхозе, хIаьта колхоза председатела шод йийтта кхалнах а бераш а дар. Переселенцашта Iаьдало телаш хинна ялат царга дIакхоачийташ хиннадацар колхоза председатела. КIал баьхача эрсаша, казахаша, немцаша новкъостал даьдецаре сон-сон моцала венна хургвар, яхаш дукха бар гIалгIай а нохчий а.

Из хьал кIоаргга тохкаш тхо долаш НКВД райотдела начальника переселенцашта волча заместитела Королева лаьца дакъа ца дийцача Iелац со. Ше бокъонца вола коммунист хилар хьагойтар цо. Ай, дажал, бокъонца вола варвар ма вий ер, — оалар цо Орличенкох. Королевеи Оспановеи доккха дакъа а лоацаш, дукха къахьийгачул тIехьагIа партера а дIаваьккха, суд йир колхоза председатела.

Тахана унзара денош дагалувцаш дег тIара баркал ала лов нохчийи гIалгIайи къамашта боаца бехк тIа а билла, уж СибарегIа дахийтача халача ханашка цIенача дег тIара шоашта могаш дола гIо-новкъостал даьча, бакъдар котдаргхиларах теша а тешаш, шоашта бехк бергхиларах кхера а ца кхераш, уж хьаллаьцача дуккхача къамех эзараш болча советски наха.

Т. ТЕБОЕВ.

Къахьеганза йоахача доходашца—лира къовсам

ЦIИЙМЕРГАШ

(РЕЙД)

Дукха ха йоацаш редакце кхьат дайтар Сунженски райойна Карабулак яхача поселкерча бахархоша. Каьхата тIа дувцар товараш дохкача № 56 йолча кхачан тика болхлоша товарий паччахьалкхен маьхел совгIа ийдерхошкара, ахчаш доахаш, уж увзача хана боагтIача боарамагIа доацаш, эшадеш, ийрча гIулакхаш леладеш хиларах. Из гIулакх тахна лаьрхIар оаха.

ТIаккха фу дар хьагучадаьннар? Тхо дIачудаьннача хана массехк саг вар тика чу цхьацца шоашта эшаш йола продукташ эца вена латташ. Царех цхьан кхалсаго тика чу латтачунга дIаелар талон, шекар эца дагахьа. Дикка эша а деш хьаэзар цунна шекар. Цул совгIа, килограммах 78 кепиг доаккхача шекарах письмо тIа маллара, 84 кепиг даьккхар. Цхьаькха а цхьаькха а иштта Iехаваь дIаваххийтар.

Юххера а тха аргIа хьатIанхаьчар. БIарга цIацкъам ца тохаш, иштта сов ахча доаккхаш хьаэзар тхона 8 килограмм шекар.

Из-м дукха хIама а дац, аьнна хеталу килограммах 6 кепиг совгIа мара доаккхий. ХIама якка Iема саг атта визац, оалаш ма дий. Из хала деза-кх цу тика болхлочох Озиевайх дахар а. Цудухьа вермишела тIара дукхагIа даккха лаьрхIар цо: килограммах 50 кепиг доаккхача вермишелах 71 кепиг даьккхар.

ХIара продукт хьа мел оз алсамдоалаш доагIар цун паччахьалкхен маьхал совгIа доаккхаш дар. Иштта 1 соми 20 кепиги даьккхар 90 кепиг килограммах доаккхаш йолча прянинех.

Царех ше совдоаккхаш дола 30 кепиг а кIезига хийттар Озиевайна. «Арахис в шоколаде» оалаш йола конфеташ хIара килограммах 40 кепиг совгIа а доаккхаш ехкар.

Дувцараш кепигаш хинна Iац. Хьожаргда вай кепигех фу хул. Цу тика чу 1-ча декабрера 8 декабре кхаччалца 1200 килограмм шекар дехкад, 8 дийнахьа духхьал шекара тIера даьккхар 72 сом ахча да. Хала дац из шекар доагIачул кIезигагIа увзаш цар даьккхар лархIа а. Укхаза а дикка хIама кхоач тика болхлошка.

ТIаккха вермишела тIера доаккхаш дар? Духхьал декабрь бетта тика чу хьайица 600 кг. вермишель. Цунах а 126 сом совдоал иштта дIаехкача. Шекар, вермишель, конфеташ йохкаш цу тика болхлоша шера совдоаккха ахча дIалаьрхIача цунах йоккха сумма хул.

Продуктий цIераши царех цу тика чу доехаш хинна маьхаци дIахо ца дийцача а сурт гуш да. Паччахьалкхен маьхах йохкаш наггахьа яр мара продукт яцар цига.

Газет дешарашта хеталургда: хIанзара ийдерхой селлара Iовдала а ма бац, витрине латтача хIара продукта тIа латта мах ца къоастабалла, аьнна.

Витринаш тIара маьхаш-м къоастаде а мегар цхьан легарIа уж хилча. Бакъда цу тика чу хIара продуктан тIа шишша ценник я: бокъонца цун бола паччахьалкхен мах тIаболаши тика болхлоша оттабаь мах тIаболаши. Бокъонца бола мах тIабар сага гургйоацчача лохе Iойилла улл, хIаьта вож — гургйолча. Шоаш шек бола эцархо тика чу веча ценник хувца атта хургдолаш лелаю из говзал.

Цхьаккха хIама ца ховча зIамигача беро санна «Сона-м хац, иштта да-кх акхар маьхаш», — йоах Озиевас.

Тика прилавок йолчахьа дIачудаьлча шекдаьлар тхо тхоаш кхачан продукташ йохкача тика чу хиларах. ДIа-юха мел хьежача латташ а ядаш а дифецитни мел йола, кхачан продукташца йоагIаш йоаца хIамаш я. Уж дар тайп-тайпара промышленни товараш: маIача наьха импортни туфлеш, низткъа мара спекулянташка а корадеш доаца тайп-тайпара кремаш, парфюмери, хрусталь.

Амма, кIеззига дIаходаьлча тхона дайнар цецвоаккхаш дар. Тхона юха а бIаргадайра кхачан товараш. Бакъда уж прилавка тIа доацарех дар: баьццара горошек, карамель, кхыяраш.

Оаха дIа мел даьча хаттара дала цхьацца жоп корадоагIар Озиевайна. ТIаккха цун «опыт» йоккхагIйолга дарий а хац е цхьанне дувцаш аттагIа хетилга дарий а хац: тика шоллагIа йолча отделене лаьтта продавец Э. Гудантова тхо дIаюха хьажале мича яхай ца ховш, къайлаьлар. Из а цхьа маIан долаш дар.

Декабрь бетта тика чу хьачуйийцадар ши тайпа хьоар, 62 кепиги 32 кепиги килограммах а доаккхаш. ХIаьта цар из деррига хьоар 62 кепиг килограммах доаккхаш дехкар.

Цул совгIа, килограммах 36 кепиг доаккхаш йола «рожки» яха гарзаш 52 кепигах йохкаш яр. Цар тIара доалар а дIалархIа хала дац.

Тамашийна дар цу тика чу нийсденна цхьаькха хIама. Бераш вай массане а хьамсарагIа дола дакъа ма дий. ТIаккха царна лаьрхIа йола 20 бутт хьалха арахийца «Энпит» яха смесь латт тика чу йохкаш а ветрина тIа а, из 6 бутт баьнначул тIехьагIа яа йиш йоацаш, йна бер дала тарлуш а йоллашехьа а. Ха чакхъяланза яр подсобни помещене чу латтар. Ширьяларга хьекаш латта хургья-кх из.

Телха, хий санна тIаьда, дIакховса мара пайдана йоацаш яр 10 яьшка мунхах яь печенеш. Иштта, дохна а денна латтар ветеранашта лаьрхIа дола, ший ханнахьа царга дIа ца кхачийта бежана дулх а.

— Ветеранашта лаьрхIа дулх, даьтта, гречка, кхыйола продукташ хул тха тика тIа, — йоахар продавеца Р. Зангиевас.

Бакъда тика тIа цхьаккха вывеска, уж товараш долаш хиларах хоам беш хIама дацар. Из сендукъа да ха хала дац.

Болх лерргIа, торговле бокъонаш йоагIIача бесса лораеш лелабац Орджоникидзевская яхача станицерча № 42 йолча кхачан товараш дохкача тика тIа а. Еха я чекаш хьайоахаш йола касса аппарат. Доацаш да тика тIа товарий маьхаш тIадола накладнойш. Уж отчетаца дIаденна райпо да, йоах тика болхлоша.

Цхьабакъда тамашийна да цхьаькха: уж деррига гIулакхаш цар леладелга ца ховш ба хьогI Сунженски райпо ревизиони служба болхлой а района правоохранительни органаш а.

Рейдови бригада:

Х. ХАМХОЕВ,
Орджоникидзевская станица халкъа тIахьожама группа председатела заместитель;

Т. ШЕВЦОВА,
Орджоникидзевски стансовета депутат;

О. МАРХИЕВ,
ВЛКСМ Сунженски РК секретарь;

Х. АУШЕВА,
тха спец. корр.

ЯНВАРЕРА ХАОТТАМ

Январь шера боагIа эггара шийлагIбола бутт ба. Нохч-ГIалгIайчене дуккхача шерашка фецара юккъера температура йиъ градус шелал я.

Январе эггара дуккхагIа хувцалу хаоттам. Шелал тIехьашка яьле йоахлу, тIаккха юха а шелал отт. Цкъаза вай республике уллаш лоа а хилац. Иштта хул январь эттача наст-каста. Массаза ше хулача тайпара боацаш бIайха бар январь 1966 шера. ХIаьта юкъера температура нулал лакхехьа яр. Нийсса цунна дуxьал болаш бера 1972 шера январь. Бетта юкъера фецара температура Грозне 12 градус шелал яр, хIаьта 25 январе эггара лохера температура 30,2 градус шелал яр.

Мишта хургболаш лерхI 1989 шерара январь?

СССР Гидрометцентра сведенеегIа бетта фецара юкъера температура дуккхача шерашна хулача тайпара юкъера хургйолаш лерхI. Дуккхача шерашка юкъера хулачул кIезигагIа хургья йоачан, 23 мм а йолаш.

СССР Гидрометцентра хаоттам юкъерча статистически прогнозий лаборатора даннеегIа хьалхарча пхе дийнахьа бийсан 13-и дийнахьа 2—5-и градус шелал хургья.

ЗАМАНО ДIАЙИЙХА СОЮЗ

Таханарча дийнахьа регистраци яь 750 кооператив я вай республике, царех болх бе йолаенна 290 а йолаш. Цу кооперативаша 18 миллион сома совгIча маьха продукци арахийцай, гIулакхаш а даьд. ДукхагIа яраш бытови гIулакхаш деш я уж. Царех цхьаяраш бахача наха эггара эшаш йола продукци арахецаш я. Иштта я «Беркат» яха Ермоловски леспромхозе яь кооператив. 1988 шера итт бетта 580 эзар сома маьха продукци арахийцад цо.

Из «Беркат» санна, вай республике дикагIчарех лархIа йиш я. Шалински районера «Обильный», Грознера «Белка», Назрановски районера «Полимер» яха а кхыйола а кооперативаш.

Дукха масалаш доаладе йиш я кооперативаша вай мохк социально-экономически дегIаккхувлара гIо деш хилара хьакъехьа.

Укх деношка Грозне хилар Нохч-ГIалгIайчен кооператорий хьалхара съезд.

Доклад яьча НГIАССР Министрий Совета председатела заместитела Н. И. Айдинова дийцар вай кооперативай хьалех а таронех а. Таханарча дийнахьа вай кооперативни болам дегIаухаш баде а, РСФСР-е хьежача эггара ледарагIа я Нохч-ГIалгIайчера кооперации, — аьлар цо — Цун дукха бахьанаш да. Боахама, советски, партийни органаша перестройкас дIадеххача тайпара лелабац кооперации дегIайоалаяра болх.

Законо енна бокъонаш йизза лелаяйтац кооперативашка цхьаболча бюрократаша. Цкъа хинна хIама дац из, царна регистраци е ца туташ а кхыча тайпара а кооператораш кхестабеш.

Кооперации дегIаяра юхаувзаш да помещенеш кхоачам болаш ца хилар а. Гуш да, кооперативашка шоашка гIиш лоцу хьалъяйта езалга.

Оборудовани йоацалга а новкъа да кооперативни болама. Царга кхоачар тиша а во а хул.

ДIахо н. Айдинова аьлар, кооперативаша луш бола пайда обществана эшаш бале а, цкъаза цар харцонаш еш хуландаь, дIакъувла езаш нийслу царех цхьаяраш. Иштта, финансови нарушенеш яр бахьанце 17 кооператив дIакъайлар горисполкомаша.

Вай республике кооперации дегIа ца яйтар да, кооператорий бокъонаш лораеш, эше юридически а экономически а консультаци еш, информаци луш йола орган ца хилар.

Цу тайпара орган эшаш йолга кооператорашта дика ховш да. Москве а Ленинграде а, кхыча дуккхача моттигашка кооперативаш вIашагIкхийтта яьча союзашка хьежача бIаргагу, вайна а цу тайпара союз эшаш йолга.

Ший устав а программа а йолаш, керте совет латташ кортмукъа кооператорий союз хилча, дукхха аттагIа дIагIоргба цар болх, Министрий Совето а цу союза дулуш дола гIо дергда.

Доклад чакхъяьлча дискусси йолаелар съезда делегаташта юкъе. Кооперативай союз йича, цунах кооперативашта тIалатта орган хургья йоахар цхьачар, кхычар союз эшаш яле а, хIанзарчоа из е хьалха да йоахар. Цу делегатий группас цкъа районни союзаш хьа а яь, царех фу хул хьажа, тIаккха цхьаьнха съезд хилча республикански союз эш е эшац дувцаргдолаш предложени елар. ХIаьта дукхагIа бола делегаташ союз хьаяра раьза хилар.

«Данист» яхача Грознерча кооперативай председатела Е. Куретова аьлар:

— Вай укх зале вIашагIкхетара бахьан массане кхетаде деза. Ховш да, вай республике цхьаболча бюрократаша мел духьале ю кооперативни болама. Бокъонца къовсам лелабу цар кооператоращца. Цудухьа бокъонаш лораергйола организаци эшаш я вайна. Из организаци вай хержа совет керте латташ хуле, цунах бюрократически аппарат хургьяц, сога хьаьттача. Цу тайпара къамаьл «Универсал» яхача кооператива председатела Исиндирова а дир:

— Со раьза ва союзагIа дIакхета—аьлар цо. — Из союз хилча дуккха аттагIа хургда материалашца кооперативаш Iалашъе, товараш дIадохка а, рынке эшар фуд ха а. Цхьабакъда, уставе цхьадола хувцамаш а тIатохараш а де дез. Уставе чIоагIде деза союза совет декларирующи орган хургйолга, кооперативай балха вIаши координаци йой а, боахама гIулакхашта ваIадаш е цун бокъо йоацалга.

Къаьстта боккха теркам тIабахийта ладийгIар делегаташа «Эрд» яхача кооператива председатела Мудаева даьча къамаьлага:

— Вай ювцаш йола орган Iалаьмате чIоагIа эшаш яле а, уставе хувцамаш де деза. ЧIоагIде деза союза совето яьча ваIада рекомендательни мара кхы бокъо йоацалга. Союз ца еш кооперативай федераци йича а бакъахьа хет сон. ХIана аьлча, федераци хилча дикагIа кхеталу цу организаце структура. «Республикански» яха дош доагIаш дац цу организацена, ерригa республикера кооперативаш цунна чуйоагIаш ца хилча.

— Раьза воацар низагIа союзе чувоалавеш саг вац— аьлар «Даймохк» цIи йолча кооператива председатела.— Союз эшаш яц яхар, цхьа ха яьлча ше кхетаргва харцлийналга. Тхона из союз эшаш я. Из союз кооператорий шоай кандидаташ депутаталла увттабе, шоай изданеш арахеца бокъо йолаш хургья, периодически дараш а тIехь. Дийцдалийта йиш яц вай социалистически обществе дахаш долга, цу общества политически вахаре дакъа лаца декхарийла долга. Союзо вайна лургболча экономически пайдах дувца мича деза.

Съезда делегаташта юкъера дискусси сов ира йолаш, цкъаза къовсам боалаш санна хеталора. Председатела атта дацар къамаьлаш дожийта а моттигера репликаш сувцае а. Делегатий цхьа группа залера дIаяхар. Уж союзе чубаха раьза ца хиннараш бар. ХIаьта, союз эшаш я, аьнна, хетараш дукха дукхагIа бар. Цхьабакъда, союзах, цун советах царна хеташ хиннар бе-бе дар. Цхьаболчар совет общественни орган хилча бакъахьа я йоахар, кхычар алапи эцаш хила ева йоахар.

Цу хьакъехьа белгтала предложенеш елар Медуева Султана. Союза совета а цун исполкома а, кхыйолча органаша хозрасчетагIа болх бе беза аьнна, хеташ вар из. Цар луш йола консультацеш, дIахо мел ду гIулакхаш а мах эцаш де деза. Новкъостал эшаш йола кооператив союзе чуйоагIаш еце а, советон цун исполкомон гIо де деза, цу кооперативо договор оттадаь мах дIалой. Союзерча кооперативай шоай кепатохаш йола издани а кредитни банк а хила еза, аьлар цо.

Союза совете 24 саг харжа ваIад йир съезда делегаташа. Цу совета чубахар ерригача Нохч-ГIалгIайчен кооператорий викалаш.

Совета председателалла оттаяь ши кандидатура яр: Надтеречни районерча «Ираз» яхача кооператива председатель Эльмурзаев, Грознерча «Белка» яхача кооператива кулгалдеш вола Гуров. Цхьабакъда съезда делегаташа шоаш Мадуев Султана кандидатура а оттайир. Гуш дар, цо яьча предложенешта кооператораш раьза болга. Кооператива председатела Джабраилов Хусейна а ший кандидатура оттайир.

ХIара кандидата ший программа яр: Гуров Валереи Мадуев Султанеи программа цаI яр.

Кхыбараш гаьна тIехьа буташ хоржамашка котваьлар Мадуев Султан, из председателла оттаве, аьнна, 90 саго кулгаш айдир. ХIаьта Джабраиловна тIехьа — 26, Гурова — 19, Эльмурзаевна —19 саго айдир.

Ше къамаьл деш керда хержача председатела Мадуев Султана аьлар:

— Со хержача делегаташта баркал ала лов сона. Са программа Гуров Валереца цхьана оттаяь яр, цудухьа тахан котваьннар со вале а, дIахо дIахьоргбола болх цунца цхьана бергба оаха.

Союза органаш кхо бутт баьлча болх бе йолалургья. Оаш тIадилла бехктокхаме гIулакх шоана бакъахьа хеттача тайпара леладе хьожаргва со.

М. ЧАХКИЕВ.

ДЕМОКРАТЕНА IОМАЛУ

Урус - Мартановски райпищекомбината директор харжара конкурсе дакъа лоацача кандидатий цIераш хьахкайкайир парте райкома хьалхарча секретара В. Т. Сагаева. Уж шиъ ва: цаI — хIанз волаш вола кулгалхо Т. Гаургаев, шоллагIвар — алкагольни доацача маларий цеха наладчик В. Висиханов.

Хьалхара дош делар Т. Гаургаевна. Цо ший программа ювцаш аьлар:

— Шоана дукххаенешта дагайоагIа хургья со комбинате болх бе волавенна ха. ХIанзарчарна тара дацар хьалаш.

Тамази Махмадович укхаза балха вера къовзткъеи иттлагIа шераш декъалуш. Цу хана ше къаьстта предприяти яцар из, Шалински райпищекомбината чхьагIар доаккха цех яр. Бакъда, шалинцаша тесса йитар духхьал зе мара деш йоаца подразделени. Цех Гудермесски горпищекомбинатана юкъеяхар. Керда дай а кхы Iа яха бокхий бацар цох. Юххера а, 1980 шера, массачар «ак» аьнначул тIехьагIа ше къаьстта предприяти—Урус-Мартановски райпищекомбинат хилар цох.

Экономически хьал тоадара ма хулла дукхагIа чхьагIар арахеца йолалу комбината коллектив. Цхьабакъда, дукха ха ялале цо кхетаду ше лаьцар нийса никъ боацалга. Довзаш дола корта бохабу маларащ меларцеи алкоголизмацеи къовсам лоаттабара тIадерзадаь КПСС ЦК соцамаш тIаэцаргхиларах вIалла хьоадеш хIама доацача хана, чхьагIар доаккхалга дикка лаьгI а даь, халкъа эша товараш хьаде йолалу из. Болх бе йолалу алкогольни доаца маллараш арахеца цех, цул тIехьагIа — лавашни, тонизирующи маларий, колбасни цехаш. Хьалха бе йоллал мара ца хиннача пищекомбинатах района йоккхагIа а массарел дукхагIа пайда беш а йола предприяти хул.

Нийса хургдацар, нагахьа санна уж ерригa эргалонаш хулача керттера дакъа лаьцар, толамга бода никъ лехар Т. Гаургаев ва ца аьлча. Наьха энтузиазм зийнар, цунга низ болийтар, эшаш дола балха хьалаш хьадаьр из вар.

ХIанз пищекомбината доалахьа ба ший подсобни боахам — чкъаьрий леладу Iам, доахан, жа, нокхарий. ДIадахача шера хьайийллай сом чакхбоаккхен бокъабуи цех. ХIанале 150 эзар сом цIена пайде бе кхийнад цун. Болхлошта лаьрхIа хьалъяьй 40 моттиг йола столови, йоккха клуб, вIашагIъеллай вокально - инструментальни ансамбль. Боахама способах пайда а эцаш, хьалъеш латт йоккха котельни, барайтта дезала тоъаргдола цIа, 90 моттиг йола берий беш.

ТIаккха хьоа ца еш йита йиш йий город Грозне комбинато ший продукци маьхалъяккхара лаьрхIа хьайийлла фирменни тика, республика столица кхаь гастрономе болх беш йола цун кхо отдел. Кастта хьаеларгья фирменни тика Урус-Мартане а.

— ДIахо йодача хана а продукци арахецалта алсамдаккха гIертаргва со, — аьлар Т. Гаургаева. — Къахьегамхошта деш дола гIулакхаш а шердергда. Из дергда къахьегама овсарле лакхъяра чотагIа. Теркам тIабохийтаргба производственни къахьегамен дисциплина чIоагIъяра. Болх лертIа белга аз хьадехаргхилар цхьанкха шено яц. ХIаьта цу гIулакха раьза воацар сона дукхала кхаж тасса бокъо йолаш ва.

Ший программа хьайийцар В. Висиханова а. Цо аьлар:

— Укх тIехьарча шерашка комбинато даьха толамаш довзаш да. Цхьабакъда, из тIеххьара доазув дац. ГIулакх кхы а тоаде новкъостал дергда къахьегама коллектива совета болх дикагIа вIаштIехьбаккхаро. ХIанзрачоа мела кхоачашду цо шийна хьалхашка латта декхараш. Нагахьа санна со кулгалхо хорже, аз керттера теркам тIабохийтаргба комбината материально - технически Iалашо чIоагIъяра. Из вай эсала моттиг я. Финансови таронашка хьежжа социальни дешаш къоастаде хьожаргва со.

Цул тIехьагIа къамаьл даьчар къаьгга хьахьекхар шоашта Т. Гаургаева программа дукхагIа езаеннилга. В. Висиханова ший кандидатура дIайоаккхалга бакъахьа хетараш а нийсбелар. Цхьабакъда, В. Висиханов юхаваланзар, кхаж тоссалга дийхар цо.

Кхаж гуччахьа тессар. Дикка дукхагIболчар Т. Гаургаева кандидатура хьаллаьцар. Иштта хьалха хинна директор ший гIулакха тIа висар. ДIахо йодача хана а ше хьалаьца никъ чакхбаккха дош делар цо коллектива хьалхашка.

ХIаьта директора доши гIулакхи цаI долга хьахьокхаш я дIададахача шера итогаш—план 3246 эзар сом долаш, цо соахка арахийцай 3810 эзар сома маьха товарни продукци. Пайда беш болх баьб комбината ерригача цехаша.

— ТIеххоачаш ца еш духхьал чхьагIар даккхара план мара йисаяц, — аьлар директора, — оттадаь декхар 96 эзар декалитр яр. Даьккхар — 96 эзар декалитр я. Цудухьа 118 процент кхоачашъяьй алкогольни доаца маллараш дахара план.

Геттара дика болх баьб лавашни цеха коллективо. ПланагIа 360 тонн кийча продукци арахеца езаш яр из. Хьа а яьй, маьхал а яьккхай юкъара дозал 466 тонн дола лавашни продукци. Бокъа баьб 15 тонн сом. Из 150 процент хул. ВIалла план йоацдаше, хьабаьб республике эггара дикагIа лоархIаш бола 13 тонн колбасаш.

Къаьстта теркам тIабахийтаб халкъа эша товараш хьадара. План 980 эзар сом долаш, уж арахийцад 1790 эзар сома. Цу дерригне аьттув беннаб комбината 510 эзар сом цIена пайда баккха. Из планага диллача 252 процент хул.

Докхий декхараш тIайийцад райпищекомбината болхлоша укх шера а. Цох тамаш елга а дац. XII пятилетка юхедисача шин шера кхойтталагIча пятилетка заданех лоархIабе дага ба уж. ГIулакхаш хIанз санна леле, шеко яц цар из декхар а толаме кхоачашдергхиларах.

С. М. ИСАРАЕВ,
М. КАРТОЕВ.

Наьха теркам тIаозаш, царна хозахеташ ба Экажкъонгий - юртарча дешархочо Гагиева Фатимас локха пандар, цо доаха иллеш. Белггала ала деза—шоллагIча классе деша ягIа Фатима —къона композитор я.

Иштта дика вовзаш ва Назрановски ГДК самодеятельносте дакъа лоацаш вола Зангиев Руслан а. Цун иллеш сакъердаме а наьха сапаргIата доаккхаш а да. Къахьегама ветеран М. Тохови тIема ветеран С. Плиеви чIоаггIа хоза хеташ ладувгIаш латт къонабарий зовне иллешна.

СУРТАШ ТIА: 1) Тохови С. Плиеви иллега ладувгIаш латт; 2) къона композитор Ф. Гагиева; 3) гитарист Р. Зангиев.

Р. АУШЕВА сурташ.

ХАЛКЪА БАГАХБУВЦАМЦАРА

ЕЛХЕ А, МЕЦА-М ЯЦ

Цкъа йол хьокхаш воаллача, мара тIехьаяхай сесаг, йоаяь котамаш а ийца.

— Яа фу енай Iа? — хьаьттад мара.

— Йина ши котами йIайха хьалтIамаши енай аз, — жоп деннад сесаго.

Сесаг тIехьа ца йоагIаш дикка ха яьнна хиннай. Цу хана лоалахоша хIама дуадаьд сесага мара. ДIакхайкача мангалхочо хьабиййхаб лоалахара мангалхой. «Ши котам хилча кIезиг-дукха сона акхар дуадаьча хIаман бекхам а ма хургбий», — аьнна, уйла яьй цо. Кхаю, лоалахара мангалхой хьа а гулбаь, хIама даа яраш Iохайшача, шин котама маьженаш кхоачаш хиннаяц.

— Ва цIен-нана, — аьннад маро, — ши котам я яхацарий Iа тIехьаенараш.

— Ма кIордаваьв-кх хьо, — аьннад сесаго, лаьрхIа а лаьрхIа еррига маьженаш Iо а йохкаш: ши гIогIи, ши ткъами, ши етарги, ши накхеи, ши фоарти, — массехана со юташ вац-кх хьо, дегабуамаш беш.

— Бехк ма баккхалахь, — аьннад мара сесагага, — сона дагадагIацар вай котамаш цхьацца ткъами, цхьацца гIогIи мара доацаш йолга.

— Дала лорайойла хьох, — йиилхай сесаг, михьара а яьнна.

— Елха-м елха хьо, — аьннад маро, — воллахIи елхац хьо меца а йолаш-м.

СО-М ВАЛАР ВАЙ...

Вахаш-текхаш цхьа саг хиннав. ЧIоагIа къаракъ малара тIакхувш хиннав из.

Къонгашен сесагон ахча вIашагIтехад шоай да хьажий-цIа вахийтар духьа. Хьажий-цIа а ваха хьажо хилча, къаракъ дитарга дог доахаш хиннаб уж. ЦIен-дас а тIаийцад шийна дезало даь хьехар — болхача нахаца хьажий-цIа вахав из.

Цхьа ха яьннача гIолла цIабаьхкаб хьажой. Ер а воагIаш хиннав сихагIа цIакхача дага чехкача болагIа ког ловзаш.

ЦIаьхха бIаргкхийттаб цун кхора кIала Iийне къаракъ молаш багIача цхьан хана шийца дуаш-молаш хиннача нахах. ТIаювхаш аба а, кертах хьерчаш чоалба а йолаш воагIа ер бIаргвайча, массане хьал а гIайтта, ловца баьккхаб: «Дала къоабал долда хьа хьажол, Iа бихьа даикъ маьлехьа хилба хьа. Дала имана чу воалаволва хьо». Шоашта дIатIа а вийха, наькъа вахача хайнардайнар дувца Iохоаьаьв ер. Шийна дагадоагIар дIадийдац хьажочо а.

— Укхо бихьача наькъа хьамара цхьацца кад дIабаккха вай, — аьннад тоабанцарча цхьанне.

— Iалаьмате бакъахьа хургда, — аьнна, хьаллаьцад вокхар. Цул тIехьагIа массанена а цхьацца кад Iобеттаб, цаI хьажочоа а ботташ.

— «Ак», аз маргдац, — аьннад вокххача саго.

— Из-м сага ховргдацар, — аьннад вокхар, — цхьа кад мелча кхы оаха а аргдац хьога «мала» аьнна, е хIанз а аргдацар. Iа хьажийцIагIа бихьача наькъа, хьона тIаденача имана, хьона кер чу боаллача бусалба дина, хьа абан, чоалбан хьамара молаш ца хилча.

Ниет а ца хулаш вагIаш хиннав хьажо. «Цхьа пелинг мелча фу хилар кхер со, акхар сагага дIааргда ала, йиш йоацаш, са бера хана денз бола тешаме доттагIий ма бий ераш, са духьа молаш ца хилча сога мала а аргдацар акхар», — яхаш уйла еш дикка ваьгIав из...

Меннаб цхьа кад. ЦаI а цхьайтта а фу бе да ер, аьнна меннаб шиI, кхоъ...

Берригa хьажой цIакхаьчаб. Бакъда, ер цIакхача говш хиннав. ОарцагIа баьннача къонгашта хьакораваьв шоай да кхора кIал веха а веха уллаш.

Нахах лочкъаваь чувиха Iовиллав хьажо. Кхоно, хьажо вехачара хьакхийттача гIолла дезала аьннад:

— Укх цIен воацаш валар-кх хьо.

— Со-м укх цIен валара, — яьхад вокххача саго, — из дIа хьалъулла аба вай йоацаш хинна.

ШОАЙЦИГА ХЬАША А ТХАНЦИГА ХЬАЙ ВИР А ЙОВЗАЦ

Совботи Товботи яхаш ши доттагIа хиннав. Совбота дика кхоабаш хиннав Товбот шоайцига веча, — устагIа а бийя. Товбота берхIен сискали оттадийя вуташ хиннав Совбот, нагахьа санна дика даа хIама кийчдаь хилча а из Совботах лочкъадеш хиннад Товбота. Цунах сакхийнача Совбота «аз бергба хьа болх», аьнна чIоагIо яьй.

Цхьа ха яьннача гIолла Совбот волча венав Товбот. Моша хьажкIаш хьаьнна ха хиннай из. Товбота сихха кIолди, берхIен, сискали дуадаь, сихо ваха кийчвеннав Совбот.

— Хьо гаьна водий? — хьаьттад Товбота.

— Акха хьакхарча кха дохош латт тха, — царна кIийлен ха вода-кх со, — жоп деннад Совбота.

— Со а воагIаргва хьоца, — аьннад Товбота.

— Волле, хIаьта гIоргдакх вай цига, — аьнна, бахаб ераш.

Кха гаьна хиннадац. Кхай цхьан юххье Товбот Iо а хоаваь, чехкка вахача Совбота цун вир дIахийцай, ше из Iохоаваьчча.

ЦIаьхха хьажкIаш каг а еш, кхай юкъе цхьа хIама бIаргаяйча тIахьожжаь топ техай Товбота.

— ДIакхийтарий хьа? — хьаьттад Совбота, хьийдда тIа а ваха.

— ДIа-м даьра кхийттаяр из, бакъда, из дийна йиса хилара кхераш дIатIаваха лоархIа ца веш вагIа со, — жоп деннад вокхо.

Ераш дIатIа а баха хьежача, меттахьа топ а кхийтта, уллаш хиннай Товбота вир.

— Фу саг ва хьо? — аьннад Совбота, — Шоайцига хьай хьаьша а тханцига хьай вир а йовзац хьона.

ХIАНЗА ФУ ХИЛАР ЦИГАЧА?

Цхьа доккхий цIенош деш воаллаш хиннав, йоах цхьа вокхха хьаким. Цхьанна саго беханза бале а, шоаш хьа а ухаш, чуийнна болх беш хиннаб е цун дикага догдоахаш, е цун вонах кхераш болча дукхача наха.

ХIаьта, цIеношта тхов тилла а, уй Iотеха а уж баьнначул тIехьагIа, из хьаким цIаьхха балхара дIаваьккхав.

— Аьъ, хIанз фу хилар цигача? ХIанза-м саг юхе а мича воагIа хьона! — аьнна, тIехтехад цунна из зийнача цун цхьан лоалахочо.

— ХIанза-м фуннагIа хилча а сагота вацар со, — яьхад вокхо. — Цхьабакъда, царна дагадаьллар-м хилланзар хьона сох а, са цIенах а.

Редактор
О. Б. ГАДАБОРШЕВ.

Кагирхоша ду зуламаш кIезигдара

ДукхагIча даькъе кхетамбалар фуд ховш а цу гIулакха лаьрххIа теркам тIабохийташ а бац дай-ноаной. Цунца дувзаденна да кагирхой цхьаккха тайпара правовой знанеш йолаш а йовзаш а ца хилар. Мичахьа кхоачалу ловзар, мичахьа долалу уголовни бехктокхаме увза зулам? Из хаттар дукхагIча даькъе жоп доацаш дус.

Школашка, кхыча моттигашка кагирхоща кхетаче хулаш, суда болхлошта гуш да кастта йизза граждански бокъонаш дIаэцаргйола кагий нах, цхьаккха тайпара цу бокъонашца долла декхараш довзаш боацилга.

Каст-каста телхаеш я хулиганствах, рузкъа лочкъадарах, общественни рузкъа телхадарах кагирхой бехктокхаме увза Уголовни Кодекса статьяш. Ала деза дукхагIболчар шоаш зулам даьлга суда зале мара кхетадац, аьнна. Бакъда, ховш-м да кагирхошта шоаш леладер харцахьа долга, амма, из судо къоастадергдола зулам да аьлча атта тешаш-м бац уж.

Поездашта кхерий детташ, телефонаш дIахетта кабель тедаш, кхыдола цу тайпара «ловзараш» леладеш болча къаьнкашта хеталу, шоаш гучабаьлча, цIагIа даьча таIазарах тоъам хулийтаргба, аьнна. Цул совгIа цар даьшта - ноаношта а иштта хеталуш да. Каст-каста суда зале а оалаш хаза йиш я — «зIамига бер да-кх ер, фу хов цунна?» — аьлий.

Советски законо белгалдаккх цхьаццадолча зуламех дийтта шу даьнначул тIехьагIа бехктокхаме увзалга. Из диццалийта йиш яц кхераме «ловзараш» леладечар а цар даьша-ноаноша а.

Школьни каникулаш да хIанз. Бокъо лораеча органаша дика зийнад, цу деношка берий а кагирхой а травматизм лакхлулга. Иштта дукхагIа хул кагирхоша еш йола правонарушенеш а.

Къаьстта белгалдаха дезаш да дай-ноаной доаца бераш. Ховш да, дукхагIбола къона зуламхой цу тайпарча дезалашкара болга. Назрановски районе хьалха хиннаяцар из проблема. Духхьал укх тIеххьарча массехк шера мара нийслуш дац селлара каста мар-сесаг шоайла къастар, цунца дувзаденна бераш харцахьа довлар а.

Мар-сесаг къастарах хулаш бола «пайда» дика гуш ба. Цу тайпара болча дезале кхийнача йиIигах дувца ловра сона, цох хьокхаме дола масал а хеташ.

ЗIамига йолча хана денз цIагIара удаш, цох ший цIа ца хеташ яр халкъа суда хьалхашка нийсъенна хинна Аза. Из, ханна йоккха йоаца йоI, массехказа бехктокхаме оза езаш хиннаяр бокъо лораеш йолча органаша. ДукхагIча даькъе—цIагIара е лоалахошкара хIамаш леччкъаярах.

ГIулакх иштта ийрча нийсдалар бахьан дар Азай ший цIенах, дезалах дог ийккха хилар. Тамашийна хетадала тарлу уж дешаш. Бакъда, Азай да Исраил вовзачунна вIалла тамашийна хеталургдацар уж. Массе а хана къаракъ мелаш, сесаг дийна мел йолча хана цох гIерташ, дезала сов а ваьнна лелаш саг ва из. Цудухьа селлара безаме ца хеталуш дар Азайна ший цIа. Амма, арахьа лелаш цо во дар а Iомадир, дешара а тIехьайнсар. общественни вахара юкъе йоацаш а ийсар.

Цу дерригача бахьанаша харцахьча новкъа яьккхар цу хана зIамига йиIиг йола Аза.

Хала да судхошта дош дувца царна хьалхашка латта саг къона хилча. ХIаьта геттара хала да хургйола нана, ший берашта кхетам бала беза а уж кхеде деза а кхалсаг из хилча.

Духхьал ший даь бехк болаш харцахьъяьннай из къона саг, хала хургда цунна нийсача новкъа яла. бакъда, гIулакх хувцалургда яхача дешаех теша лов, цудухьа Азай тайпан цIи а яккхац аз.

Вешта, духхьал да бехке ваь а Iе йиш йолаш дац вай дийцар. Гуш да шоашкара доагIар школо а, юртсовето а кхоачашдаьдоацилга.

Кагирхошта юкъе правови знанеш йоаржае езилга а уж царна лаьрххIа Iомае езилга а белгалдаьккхар 1988 шера декабрь бетта хиннача хьехархой съездо а. Правови паччахьалкхене хьаеш цу хьакъехьа бола болх хIанз лелабечул дикагIа а кIоаргагIа а лелабе безалга шеко йолаш дац.

Л. САИДОВА,
Назрановски района халкъа судахо.

Кагий нах, мехкарий!

НГIАССР халкъа образоване Министерствас дIакхайкаю республика къаман школай 1—4 классашта эрсий меттала долчох учебникий конкурс.

Конкурс йийлла я. Цунна юкъе дакъа лаца йиш я безам мел болчун.

ХIара учебника ши преми оттаю: цхьоалагIъяр 1000 сом долаши шоллагIъяр 500 сом долаши.

Конкурса юкъе дакъа лаца безам бараша объявлени араьккхачул тIехьагIа бетта йолча хана НГIАССР халкъа образоване Министерстве заявкаш яла еза укх адресагIа: 364905, Грозный, Комсомольски улица, 112.

Конкурсах дола бокъонца дари положении йовза йиш я хьехархой говзал лакхъяра Республикански института учебникаш арадоахача кабинете, укх адресагIа: 364051, Грозный, Революце проспект, 16, телефон 2-70-44.

ТЕЛЕВИДЕНИ

5 ЯНВАРЬ,

ЕРА

I ПРОГРАММА

6.30 — 120 минот.

8.35 — «Сердолик» яхачеи «Сибирь на экране» яхачеи документальни фильмай премьера.

8.55 — Хокей. Товарищески вIашагIкхетар. «Питсбург пингвинз» (США) — ЦСКА. США-ра передача.

10.55, 15.30, 16.45 — «Кердадараш».

11.05 — «Наьха дошув» яха берашта дола художественни фильм. 4-гIа сери.

11.55 — Берий сахьат. «АБВГДейка. Зима в лесу».

15.40 — «Городецкие мастера» яхача документальни фильма премьера.

16.10 — Музыкальни сокровищница. В. А. Моцарт. Оркестрацарча фортепиананна дола № 27 йола концерт.

16.50 — «...До шестнадцати и старше» яха передача.

17.35 — «Сабарде Iа!» яха мультфильм. 10—12-гIеи выпускаш.

18.05 — «Хьан йоах из, со къахетаме я?», «Доломит» производственни объединене генеральни директорах М. Я. Чуманихинайх (г. Витебск).

18.45 — «Тахан дунен тIа».

19.00 — Хокей. Товарищески вIашагIкхетар. «Питсбург пингвинз» (США) — ЦСКА. США-ра передача.

21.00 — «Ха».

21.40 — Перестройка прожектор.

21.50 — «Русская зима» яхача фестивала заключительни концерт. Перерыве (23.20) — «Тахан дунен тIа».

II ПРОГРАММА

8.00 — Iуйрийнара гимнастика.

8.15 — «Музыкальные досуги» яха Новосибирскера передача.

8.40 — Берий сеанс. «Горизонт». Киноальманах.

9.15 — Испански мотт. Iомабу 1-ра шу.

9.45 — «Волшебный голос Джельсомино» яха берашта дола фильм. 1-ра сери.

10.50 — Испански мотт. Iомабу 2-гIа шу.

11.20 — «Впереди следующий спектакль» яхеи «Владимир» яхеи документальни фильмаш.

12.15 — Илли оал Г. Камене.

12.35 — «Кердадараш».

12.40 — ЦТ фондашкара. «Операция «Трест» яха художественни фильм. 2-гIа сери.

17.20 — «Кердадараш» (гIалгIай меттала).

17.25 — «Противостояние». Документальни фильмаш.

18.00 — «Спортивни вахар».

18.45 — «Нохчий мотт Iомабу вай».

19.15 — «Нохч-ГIалгIайче».

19.30 — Телезрителий заявках дола концерт (гIалгIай меттала).

20.00 — «Бийса даькъала хийла шун, бераш!», «Дахкилгах». 1-ра дакъа.

20.15 — «Я вам спою» яха авторски иллиалархойх Л. Захарченкохи О. Митяевхи йола передача.

21.00 — «Ха».

21.40 — Перестройка прожектор.

21.50 — ЦТ фондашкара. «Операция «Трест» яха художественни фильм. 3-гIа сери.

23.15 — Баскетбол. Европейски чемпионий кубок. МаIанах. АРИС (Греция) — ЦСКА. Грецера передача. Перерыве (00.05) — «Кердадараш».

6 ЯНВАРЬ,

ПIАЬРАСКА

I ПРОГРАММА

6.30 — 120 минот.

8.35 — «Новогодни мух» яха мультфильм.

8.50 — «Саг. Лаьтта. Вселенни».

9.50 — «Экрана мастераш». Андрей Тарковский. Перерыве (11.05) — «Кердадараш».

15.30, 17.40 — «Кердадараш».

15.40 — «Как там, в Арсеньеве?» яхача документальни фильма премьера.

16.10 — «Этот фантастический мир». «Умение кидать мяч» яха фильм-спектакль.

17.45 — «Сабарде Iа!» яха мультфильм. 13—16-гIеи выпускаш.

18.25 — «Советский воин» яха киножурнал.

18.45 — «Тахан дунен тIа».

19.00 — Философски беседаш. Телезрителий хаттарашта дола жоп. Ведущи — академик, СССР философски общества президент И. Т. Фролов. Доакъашхой: СССР АН член - корреспондент В. С. Степин, СССР АПН член-корреспондент В. П. Зинченко, йоазонхо С. П. Залыгин, Волоколамски митрополити Юрьевски питирими, философски Iилмай доктораш В. Ж. Келле, В. А. Лекторский, Н. В. Мотрошилова, В. Г. Юдин, философски Iилмай кандидат Э. Ю. Соловьев.

19.55 — «Одно воскресенье» яхача художественни фильма премьера.

21.00 — «Ха».

21.40 — Хоржамаш: фанташи комментареши.

21.50 — «Что знает о любви любовь» яха лирически концерт.

22.25 — «Взгляд» яха передача.

23.55 — «Влюбчивая ворона» яхачеи, «Из жизни пернатых» яхачеи, «Семеро чертей» яхачеи берашта долча мультфильмай премьера.

II ПРОГРАММА

8.00 — Iуйрийнара гимнастика.

8.15 — Фортепиано лоикх В. Ереськос.

8.40 — «Экскурсия» яхача документальни фильма премьера.

8.55 — Берий сеанс. «Звездочка» яха дешархошта дола Iилма - довзийтара журнал.

9.40 — Английски мотт. Iомабу 1-ра шу.

10.10 — «Волшебный голос Джельсомино» яха берашта дола фильм. 2-гIа сери.

11.15 — Английски мотт. Iомабу 2-гIа шу.

11.45, 23.15 — «Кердадараш».

11.50 — «Необыкновенный матч» яхеи, «Метеор на ринге» яхеи, «Али-Баба и сорок разбойников» яхеи мультфильмаш.

13.00 — ЦТ фондашкара. «Операция «Трест» яха художественни фильм. 3-гIа сери.

17.05 — «Кердадараш» (нохчий меттала).

17.10 — «Биография для прокурора» яха документальни фильм.

18.05 — «Нравственни критераш: цхьан проблемах йола кхо тайпа уйлаш» (нохчий меттала).

18.35 — Фильм-реклама.

18.45 — «Къахьегача сагах дола дош». Радиоаппаратура монтажницах А. Астамировайх йола телеочерк.

19.00 — Информационно-музыкальни программа.

19.30 — Шоана, бераш. «СолаIад» яха журнал (гIалгIай меттала).

20.00 — «Бийса даькъала хийла шун, бераш!», «Дахкилгах». 2-гIа дакъа.

20.15 — Ритмически гимнастика.

20.45 — «Весь этот брейк» яхача документальни фильма премьера. Вай ханарча вахара ритмех.

21.00 — «Ха».

21.40 — Хоржамаш: фанташи комментареши.

21.50 — ЦТ фондашкара «Операция «Трест» яха художественни фильм. 4-гIа сери.

РАДИО

5 ЯНВАРЬ, ЕРА

7.45 — Передачай программа. Музыка.

7.50—8.00 — «Ускорение с торможением» яха передача. Хаоттам.

8.15 — Передачай программа. Музыка.

8.20 — Республикански газетий обзор.

8.30—9.00 — Р. Паскаева иллеши ашараши.

11.15 — Патриот.

11.30 — Къахьегамга хьежжа сий а ду (гIалгIай меттала).

11.45—12.00 — Керттера критерий — дикал.

15.15—15.30 — Гергача истола тIа — арендатораш. Беседа (гIалгIай меттала).

17.15 — Передачай программа. Хаоттам.

17.16 — Керда обрядаш — вахара юкъе (гIалгIай меттала).

17.31 — Концерт.

18.00 — Керда хоамаш.

18.40 — Вахари дии. Радиовыпуск.

18.55—19.00 — Музыка.

6 ЯНВАРЬ, ПIАЬРАСКА

7.45 — Передачай программа. Музыка.

7.50—8.00 — Юртара Iуйренаш. Хаоттам.

8.15 — Передачай программа.

8.20 — Республикански газетий обзор.

8.30 — Болхлочун уйлаш (нохчий меттала).

8.45—9.00 — Музыка.

11.15 — 12.00 — «Со илли дахьаш венав шо долча» яхача циклера передача.

15.15—15.30 — «Сево гIадъюг уст-нана?» А. Ведзижева дувцар (гIалгIай меттала).

17.15 — Передачай программа. Хаоттам.

17.16 — ДоттагIий оазаш.

17.31 — ЦIе сийгаш (гIалгIай меттала).

17.46 — Ашаргара ашарга.

18.00 — Керда хоамаш.

18.30 — Хоамаш.

18.40—19.00 — Советаши вахари. Радиовыпуск.

РСФСР-а Сердалон Министерства Къамий школай тохкама института Нохч - ГIалгIай филиала болхлоша халахетарца кодам бу шоай болхлочунга М. Х. Куштовга цун да **КУШТОВ Хьадрис** кхалхарах.

СПОРТ

ТЕННИС

Истола тIа ловзаеча теннисах Нохч - ГIалгIай АССР кубок яккхара яхьаш хилар укх деношка Грозне ГНИ спорта дворецe. Лакхерчеи юкъерчеи дешара заведенешкара, ДЮСШ, ДФСО командаш хилар цига дакъа лоацаш.

Кхалнаха юкъе счет 5:4 йолаш ЧИГУ команда эша а еш, котало ГНИ студенткаша яьккхар, хIаьта кхоалагIа моттиг ГорОНО, ДЮСШ командага кхаьчар.

МаIача наха юкъе профсоюзий ДФСО спортсменашкара котало яккха магаьзар цхьанна командана. ТIеххьара финале счет 5:0 йолаш, ГНИ студенташ эша а беш, хьалхара моттиги цунца цхьана кубоки яьккхар цар. КхоалагIча моттиге «Промавтоматика» НПО спортсменаш хилар.

ЕЗА АТЛЕТИКА

Цу спортах кагийча наха юкъе СССР хьалхале яккхара яхьаш чакхъяьлар г. Новгороде. Еза атлетика вай республике чIоагIа езаш а мах беш а я. Цудухьа вай спортсменаша цунах дика хьокхамаш а гойт РСФСР, СССР, Европа, Дунен чемпионаташка, Олимпийски ловзарашка. Масала, дукха ха йоаццаш дошо медаль а яьккха тIеххьара Сеуле хиннача Олимпийски ловзарашкара цIавера вай мехкахо, Дунен чемпиона цIи лелаеш вола Арсамаков Исраил.

Кхоачамболлаш дика дакъа лаьцар вай спортсменаша Новгороде хиннача яхьашка а. Штанга катохаши тотташи — шозза упражнени йича 357,5 килограмм хьал а айяь шоллагIа моттиг яьккхар Джамбеков Асланбека (82 кг), 360 килограмм хьалъай а яь кхоалагIа моттиг яьккхар Мазаев Салмана, йиъалгIа моттиг 217 килограмм айяьча Таймаев Асланбекага кхаьчар (56 кг).

БАСКЕТБОЛ

Цунах ловзара Советски Союза Турпала Ш. С. Абрамова сийна хетаяь Ерригсоюзни традиционни турнир чакхъяьлар укх деношка Грознерча мехкдаьтта техникуме. Вай республика спортсменел совгIа цига дакъа лоацаш бар Бакурча, Нижневартовскерча, Сургутерча мехкдаьтта, Невинномыскерча химико - технологически, Нальчикерча политехнически техникумашкара студенташ.

Кхалнаха юкъе котало Грознерча мехкдаьтта техникума командас яьккхар, хIаьта шоллагIеи кхоалагIеи моттигаш яьхар Грознерча ДЮСШ, Невинномыскерча спортсменаша.

МаIача наха юкъе дикагIа хьаьший лайзар. Хьалхара моттиг Нальчикерча спортсменаша яьккхар, хIаьта шоллагIа — Невинномыскерчеи кхоалагIа — Грознерчеи.

ВОЛЕЙБОЛ

МаIача наха юкъе СССР хьалхарча лиге ловза бокъо яккхара йолча яхьашка дакъа лоацаш я Грознера «Автомобилист» яха волейбольни команда. ДIададахача шерара тIеххьара ловзараш дукха ха йоаццаш г. Ставрополе «Урожай» яхача командаца хилар цун. Духхьашха 3:1 счет а йолаш вай мехкахой котбаьлар. ШозлагIа ловзаш из счет йолаш ийша а ийпар.

ХIанзарчоа «Автомобилист» кхоалагIча моттиге я. Хьалха г. Таганрогера «Прибой» яхар я. Цхьабакъда, дерригa хувцадала а вай спортсменаш хьалха бала а тарлуш да, нагахьа санна укх шера 14—15 январе Чебоксарерча, 28—29 январе Таганрогерча, 11—12 феврале Ставрополерча волейболисташца Грозне ловзаш цар котало йоаккхе.

ШАШКАШ

Нохч - ГIалгIай АССР котало яьккхара эрсий шашкех маIача наха юкъе яхьаш чакхъяьлар укх деношка. Ялхайтта сага юкъе пхиъ спорта мастералла кандидат вар, вожаш — цхьоалагIа разряд йолаш.

Цу яхьашка цкъа мара ца эшаш 13,5 очек Iалаш а еш, котало спорта мастералла кандидата Хомушин Николая яьккхар, хIаьта шоллагIа — Шелковской районерча спорта мастера кандидата Байцаевеи кхоалагIа — цхьоалагIа разряд йолча Шалински районерча Идрисогеи. РСФСР хьалхле яккхара вональни яхьашка дакъа лаца бокъо яьккхар цар.

КIАЛТОХАРГАХ ЛАТАР

Шоай лоIамах кIалтохаргах латарах Нохч - ГIалгIай АССР кубок яккхара командни турнир хилар укх деношка «Трудовые резервы» яхача ДСО спортивни зале. Цу яхьашка котало профсоюзий ДФСО спортсменаша яьккхар, шоллагIеи кхоалагIеи — «Трудовые резервы», «Динамо» ДСО спортсменаша.

ХIаьта шо-шоай дозалах хьалхара моттигаш яьхар профсоюзий ДФСО командера болча Исраилов Аслана (52 кг), Ахмедов Султана (62 кг), Бадалов Алухада (74 кг), Байалиев Вахас (100 кг). ДСО — Дадашев Iале (57 кг).

К. ЕВЛОЕВ.

Бахача наьха Ерригсоюзни переписага

ТIЕХХЬАРА КИЙЧОНАШ

Мехка календара тIа 1989 шера 12 январь белгалдаргда Iуйрийна 8 сахьат даьлча массайолча мийнигашка переписа счетчикаш Ерригсоюзни переписа арабаларца. Цар дIаяздергба хIара дезала нах.

Ерригсоюзни переписа переписной лист—из хIара гражданина а Советий мехка халкъа а социально - демократически анкета я. Переписа итогаш чIоагIа лоархIаме я, хIана аьлча, мохк социально дегIабоалабара ха дезаш да вай масса саг ва а вайна эшараш а.

СССР, РСФСР, Нохч-ГIалгIай АССР правительства соцамаш кхоачашдара наьха перепись организационно - боахамен кадровни Iалашъяра кийчо еш укх тIехьарча 2—3 бетта Iалаьмате дукха къахьийгад республика районий, городий, юртий халкъа депутатий Советий исполкомаша: хержа, Iомаяь чIоагIъяьй переписа кулгалду кадраш, переписной отделашка цар шоай моттиг дIалаьцай; Iомалуш ба инструктораш-контролераш, хIаьта 26 декабре денз уж шоай инструкторски участкашка болх беш ба. ХIаьта эггара йоккхагIйола болхлой тоаба—халкъа Ерригсоюзни переписа счетчикаш, уж республике кийчбаьб 4 эзар гаргга. Уж а шоай балха моттигашка къахьегаш ба.

Перепись йолаялалехьа переписной кадраш шоай участкашка чакхбовргба, бовзаргба дезалаш, теркаме эцаргда малагIа дезал маца цIагIа хургба 12—19-ча январе кхачалца. ХIанз шоай инструкцеши положенеши Iомаеча цар Iомаду переписа бланкаши переписной листаши нийса дIаязъе, Iомалу нахага бакъахьа хаттараш де, перепись еча цезала анкета доагIача бесса нийса оттадергдолаш. Перепись еча хIара болхлочун болх дукхен бехктокхамеи ба.

Цунца цхьана нийслуш ба цхьабола боахамий, организацей, учрежденей кулгалхой наьха перепись яра политически, юкъарпачхаьелкхен боагIаш бола мах ца беш бараш. Моттигаш я шоай ханнахьа переписа болхлой предприятешкара хьа ца боахкийташ, уж кхычарца хувцаш. ХIаьта цу гIулакхо чIоагIа новкъарле ю перепись дIайолаяра.

Наха перепись еча организационно - боахама а кадрови а кхоачамбоацараш дIадаха тIеххьара кийчонаш ю, переписа города, района кийчон общественни хьажараш чакхдахара Ачхой - Мартановски, Шалински, Назрановски, Наурски, Малгобекски, Веденски, г. Грозне, Ленински, Октябрьски райсоветий исполкомашка шоай ханнахьа, заседанешка цу дешага хьежа а хьежа, соцамаш тIаийцад.

Переписа кийчон дешага хьежаб иштта Надтеречни, Шелковски, Сунженски, Ачхой-Мартановски, Ленински, иштта кхыча районашкарча а КПСС райкомий бюро заседанешка. Шоай соцамашка переписа кийчон йоагIаш йола партийни оценка еннай, юкъарпачхаьлкхеи а дерригача хьалкъа а акце политически лоархIам болаш хилара мах баьб.

Переписа болхлоша баркал оал партийни йоакхо ярах а организационни новкъостал дарах а.

Цхьайолча районашка хIанз а бокъонца къоастаданза да перепись кадращца Iалашъяр, уж шоай ханнахьа шоай балха моттигашкара мукъа а бовлийта переписа отделашка дIа ца бахийтар, переписной отделашкеи инструкторски участкашкеи телефонни бувзам, конторски мебель, транспортни средстваш, переписной материалаш лораергйолаш йоагIа Iалашо ца хилар. Уж чIоагIа теркалде деза дешаш да, царех тийша да городе а районе а техьа ца юсаш перепись чакхъялар.

Из гIулакх ший ханнахьа чакхдаргдолаш наха юкъе массово - кхетамбалара болх дIабахьа беза.

Цу балха геттара йоакхо е еза докладчикаша, пропагандисташа, агитатораша, иштта гойтара агитаце средстваша.

А. ТОЛУБАНОВ.
Республикански статистически управлене начальника заместитель.

ТХА АДРЕС: 364907, г. Грозный, Маяковске, ул. 92. Телефонаш: редактора — 2-45-57; редактора заместителa — 2-85-07; бехк тохкама секретара — 2-84-68; отделий: партийни вахара — 2-53-12, промышленностеи транспортеи — 2-75-81, 2-65-01; юрта боахама — 2-47-84, 2-90-66; культура — 2-64-75, 2-75-78; письмой — 2-85-64; машинописни бюро — 2-89-51; корректорски — 2-89-88.

НАШ АДРЕС: 364907 г. Грозный, ул. Маяковского, 92. Телефоны: редактора — 2-45-57; заместителя редактора — 2-85-07; ответственного секретаря — 2-84-68; отделов: партийной жизни — 2-53-12, 2-54-04; промышленности и транспорта — 2-75-81, 2-65-01; сельского хозяйства — 2-90-66, 2-47-84; культуры — 2-64-75, 2-75-78; писем — 2-85-64; машинописное бюро — 2-89-51; корректорская — 2-89-88.

Газет арадувл шинареи, ереи, шоаттеи деношка

СФ05003. «Грозненский рабочий» издательства типографи, Маяковске, 92. Типография издательства «Грозненский рабочий», ул. Маяковского, 92. Заказ № 25.